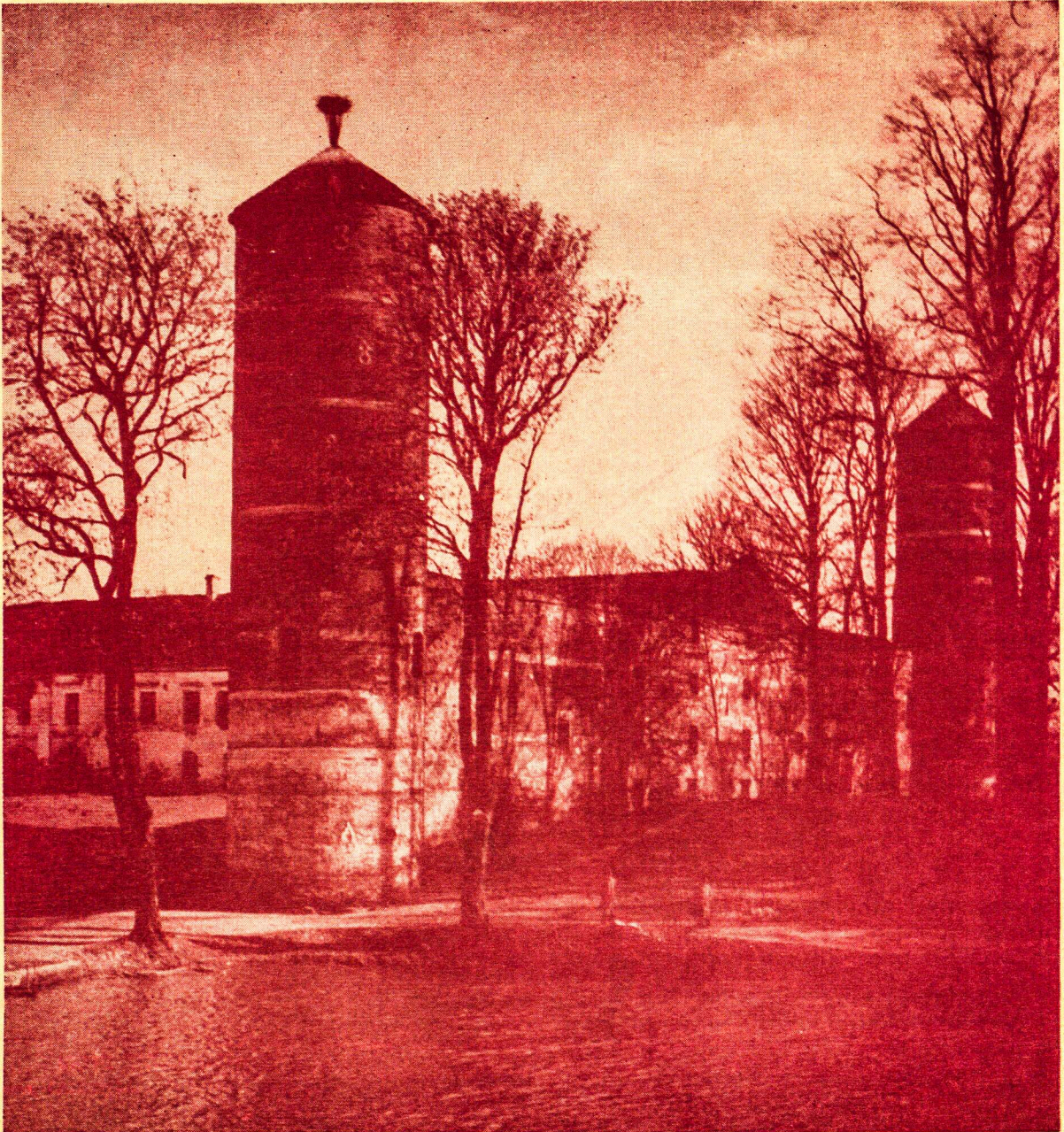

arch 1

de

KARYS

SPALIS
Nr. 9 1955

KARYS

THE WARRIOR

magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly by "KARYS", 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y. Subscription .500 per year. Single copy 50 cents. Entered as second-class matter at the Post Office Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

*

Redaktorius **Zigmas Raulinaitis**
Redakatoriaus pavaduotojas **Stasys Butkus**

Kalbinę dalį redaguoja **Kazys Kepalas**

Dailiosios literatūros dalį redaguoja **Vincas Jonikas**

*

Atskirus skyrius redaguoja:

Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje,

Romas Kezys — Kariai ir Jaunimas,

Justinas Liaukus — Karinės žinios

*

Bendradarbiai

K. Ališauskas, J. Apyrubis, P. Alšėnas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, G. Botyrius, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Jucdis, Dr. K. Jurgėla, P. Jurgėla, V. Karečkaitė, J. Kiaunė, P. Labanauskas, J. Lanskoronskis, J. Lukas, P. Mačiulaitis, Marių Žuvėdra, kan. J. Meškauskas, S. Miglinas, J. Mikštas, J. Mikuck's, Vl. Mingėla, T. Papartis, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skaržinskas, A. Sodaitis, A. Sperauskas, Dr. V. Sruogienė, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, kun. Dr. S. Valiusaitis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, T. Žiūraitis, O. P.

*

Administratorius **Leonas Bileris**

*

Atstovai

Albinas Baranauskas, Kaiserslautern, Vokietija.
Balys Brazdžionis, Chicago, Ill.
Andrius Mart. Ciemin's, Rochester, N. Y.
Petras Jaudegis, Omaha, Nebr.
Vytautas Kamantas, Cleveland, Ohio.
Morkus Šimkus, Baltimore, Md.
Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

1955 M. SPALIS, NR. 9 (1314)

T U R I N Y S

A. Sodaitis — Lietuvių tautos politinė kova	257
Plk. O. Urbonas — Kardo vystymosi istorija	259
J. Juodis — Kęstutis ir Birutė, pav.	262
Dr. V. Sruogienė — Kunigaikščio Kęstučio šeima	263
Pranas Alšėnas — Trisdešimt dienų lenkų tarpe	267
H. Sienkivičius — Kryžiuočiai	271
S. Sužiedėlis — Maskolių invazija 1655 metais	281
E. Šulaitis — Dešimtmetis tremties sportui	282
Karinės žinios	283
Karinė spauda	284
Kronika	285
Veteranų veikla, Laiškai ir mintys	286
Kuprinės pabiros	287

PLATINTOJAI JUNGTINGĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—"Baltic Florists",
Brooklyn, N. Y.—"Laima"
Chicago, Ill.—J. Karvelis, P. Švelnis.
Cleveland, Ohio—V. Rociavičius,
Detroit, Mich.—"Neringa",
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis.
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—K. Trečiokas,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius.
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas. "Tėviškės žiburių" Knygynas,
Verdun, Montreal, Que.—"Parish Library".

ANGLIJOJE:

Nottingham — K. Bivainis,
London — D. Daunoraitė.

AUSTRALIJOJE:

Carlton, Vic.—V. Šalkūnas,
N. Geelong, Vic.—"L. K. Fondo Sp. Kicskas",
St. Kilda, Vic.—N. Butkūnas.

VENEZUELA:

Caracas — Dr. V. Mažeika.

Įvairių autorių straipsniai, skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

*

KARYS išleidžiamas 10 d'enių prieš kiekvieno mėnesio pradžią. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

*

Leidžia Kario leidykla

*

Prenumerata JAV ir užsienyje:

Metams — \$5.00, pusm. — \$3.00, atsk. nr. — 50c. Skelbimai pagal susitarimą.

Adresas: KARYS, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Viršelyje:

GELGAUDŲ PILIS

V. Augustino nuotr.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Ameri-
kos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1314)

SPALIS - OCTOBER

1955

LIETUVIŲ TAUTOS POLITINĖ KOVA PRIEŠ 50 METŲ

ANTANAS SODAITIS

Lietuvos tautinės valstybės kūrimo istorijoje svarbi vieta tenka 1905 metų įvykiams. Jau tada paaiškėjo lietuvių tautos politinis subrendimas. Tų metų pabaigoje, gruodžio 4—5 dienomis įvykusių lietuvių suvažiavimu Vilniuje buvo pradėta mūsų tautos kova politinei laisvei atgauti.

Tų reikšmingų įvykių penkiasdešimties metų sukaktis yra minima Lietuvos sunkios priešpaudos laikotarpy, todėl prisiminimas ano metų lietuvių žygių turi kelti laisvinimo kovos dvasią ir skatinti mus dar didesniu atkaklumu siekti Lietuvos išlaisvinimo.

Sąlygos lietuvių suvažiavimui Vilniuje atsirado prasidėjus visoje caristinėje Rusijoje revoliuciniam judėjimui. Rusijai nesėkmingas 1904 metų karas su Japonija susilpnino caro valdžios pagrindus ir demokratinės partijos, naudodamosios palankiu momentu, efektingiau pradėjo reikalauti asmens, spaudos, susirinkimų laisvės ir piliečių teisių lygybės.

Bruzdėjimas prieš varistinę santvarką apėmė ir Lietuvą. Jam vadovavo lietuviškoji šviesuomenė, kilusi iš liaudies ir todėl jai demokratinės idėjos buvo labai artimos.

Bet tuo svarbiauju momentu lietuvių visuomenė nebuvo konsoliduota ir todėl pajusta reikalas suderinti reikalavimus, pasireiškusius atskirose visuomenės grupėse. Be to, kas buvo svarbiausia, trūko tada tokio autoriteto, kuris

galėtų pareikšti vieningą lietuvių tautos nusistatymą ir reikalavimus.

Šiais sumetimais buvo sukviestas lietuvių suvažiavimas Vilniuje, kuris vėliau, dėl jo didelės reikšmės, pavadintas Didžiuoju Vilniaus Seimu.

Kaip lietuvių tauta tada pajuto reikalą savo teises pareikšti, rodo ir tas faktas, kad į Didįjį Vilniaus Seimą atvyko apie 2000 lietuvių iš įvairių Lietuvos vietų ir kitų tolimesnių kraštų.

Seimui vadovavo paties suvažiavimo dalyvių sudarytas prezidiumas, į kurį įėjo: dr. J. Basanavičius, A. Smetona, S. Kairys, P. Bučys ir J. Stankūnas.

Atskiri politinių srovių kalbėtojai seime parodė daug partinės aistros ir kovos. Tačiau jie išlaikė vieningumą ir svarbiuosius nutarimus priėmė vienbalsiai.

Visi seimo nutarimai yra politinio turinio. Juose atsispindi 1905 m. judėjimo dvasia, jie apima lietuvių tautos aspiracijas ir liečia pavergtojo krašto gyvybinius reikalus.

Pirmoje eilėje seimas savo nutarime pripažino, kad caro vyriausybė yra pikčiausias mūsų priešas ir nutarė šviestis, jungtis ir stoti kovon su sukilusia visų Rusijos tautų liaudimi.

Toliau nutarta reikalauti Lietuvai autonomijos su seimu Vilniuje, išrinktu visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu, neišskiriant lyties, tautos ir tikėjimo.

Kaip iškovoti autonomiją seimas savo nutarime nurodo, kad "pirmučiausiai reikalinga yra galutinai sugriauti dabartinę prispaudimo tvarką. Tam tikslui reikia vienyti visas Lietuvos politiškųjų partijų ir pavienių ypatų pajėgas". Kovos sėkmingumui nurodoma reikalas jungtis su visomis kitomis Rusijos tautomis, kurios padeda griauti tą tvarką. Tvarkos griovimui, kol kas, siūloma tokios priemonės: "nemokėti jokių mokesčių, uždarinėti monopolius, neleisti vaikų į rusiškas pradedamąsias mokyklas, neiti į valsčiaus teismus ir kitas valsčiaus įstaigas, neleisti savo brolių į kariuomenę, reikalui prisėjus streikuoti visiems darbo žmonėms miestuose ir sodžiuose".

Paskutinėje nutarimo dalyje seimas pasisako valsčių, mokyklų ir bažnyčios klausimu. Nutarimu reikalaujama, kad "visuose Lietuvos valsčiuose turi būti vartojama prigimta žmonių kalba visus reikalus vedant". Mokyklos turi būti "tautiškomis, kur mokslas būtų išguldomas prigimta kalba". Dėl kalbos bažnyčiose seimas nutarė "išreikšti Vilniaus vyskupystėje gyvenantiems ir kovojantiems lietuviams geriausį linkėjimą pasisiekimo kovoje su lenkomanų kunigija už tiesas lietuviškosios kalbos Lietuvos bažnyčiose ir papeikti šiandieninės bažnyčios tvarką Vilniaus vyskupystėje".

Nesunku suprasti, kad Didžiojo Vilniaus Seimo nutarimai buvo perversminio pobūdžio, bet atausti grynai tautine dvasia. Juose atspindėjo mintys ir reikalavimai pasėti bei užugdyti draudžiamąjį meto lietuvių spaudos. Juk prieš 22 metus Didžiajam Vilniaus Seimui susirenkant "Aušra" jau kėlė savos kalbos meilę, rašė apie daromas lietuviams rusų administracijos skriaudas, reikalą turėti lietuviškas mokyklas. Dar ryškiau ir griežčiau tautos opiaisiais klausimais pasisakė vėlesnių dienų lietuvių spauda.

Štai V. Kudirkos "Varpas" jau užsiminė apie lietuvių tautos politinį savarankiškumą.

Rusų administracijos akimis Didžiojo Vilniaus Seimo nutarimai buvo laikomi revoliuciniais ir valstybės griovimu. Todėl kai kuriuos nutarimus pradėjus praktiškai vykdyti, lietuviai greitai susilaukė valdžios aštrių represijų. Tvarakai išlaikyti, o daugely vietų jai atstatyti, į Lietuvą buvo atsiųsta gausūs kariuomenės baudžiamieji būriai, nuo kurių kentėjo visas kraštas. Dalis revoliucinio judėjimo ir seimo aktyvių dalyvių buvo priversti bėgti į Ameriką, kiti buvo sugaudyti ir uždaryti kalėjimuose arba ištremti į Sibirą.

Garsas apie Didįjį Vilniaus Seimą plačiai nuaidėjo per visą Lietuvą. Jo nutarimai padarė didelį įspūdį visiems gyventojams ir atbundančioj tautoj kėlė naujas viltis. Lietuvių tautiniam judėjimui buvo suteikta aiški ir konkreti linkmė — siekti politinės laisvės.

Po 12 metų antrasis lietuvių suvažiavimas — Vilniaus Konferencija jau pasisakė už visišką Lietuvos laisvę. Tos konferencijos išrinkta Lietuvos Taryba 1918 m. vasario 16 d., paskelbdama Lietuvos nepriklausomybę, įvykdė didžiausią lietuvių tautos troškimą, kurio pradmenys glūdėjo Didžiojo Vilniaus Seimo nutarimuose.

Šiandieninėje Lietuvos laisvinimo kovoje Didžiojo Vilniaus Seimo darbai ir nutarimai gali mums būti kelrodžiu. Prieš 50 metų Seimas konstatavo, kad caro vyriausybė yra pikčiausias mūsų priešas. Tą patį ir dar daugiau, galime pasakyti apie sovietinės Rusijos vyriausybę. Mums ypač labai vertinga neišleisti iš dėmesio Didžiojo Vilniaus Seimo nurodymą, kad laisvei atgauti pirmiausia reikalinga sugriauti dabartinės prispaudos tvarką ir kad tam tikslui reikia jungti visas lietuvių jėgas.

Aviacijos Rikiuotės Kuopa vadovaujama vyr. ltn. Karoso 1920 metais

Iš H. Bezumavičiaus rinkinio

KARDO VYSTYMOSI ISTORIJA

PLK. O. URBONAS

Vienas iš šalto ginklo seniausių tipų yra kalavijas. Jau gilioje senovėje buvo žinomas trumpas, platus, dviašmenis kalavijas, pradžioje iš bronzos, vėliau iš geležies arba plieno (autorius skiria kardą nuo kalavijo. Red.). Kalavijas būdavo nešiojamas makštyse, arba ir be jų, už diržo užkištas, arba prie diržo prikabinas, paprastai, iš kairės pusės, bet kai kada ir iš dešinės. Tokiais kalavijais buvo ginkluotos makedoniečių falangos ir romėnų legionai.

Tokios formos kalavijas išsilaikė iki 12 šimtmečio. Riterių šarvams sustiprėjus, jis savo pirmąsias formas jam skirtos uždavinio negalėjo atlikti. Jis pasirodė per silpnas perkirsti riterio šarvą ar skydą. Teko jį ilginti ir daryti vis sunkesni. Tas vyksmas tęsėsi tol, kol kalavijas pasiekė 80 cm ir net 1 m ilgio. Bet toks kalavijas pasirodė esąs be galo sunkus ir neparankus, dėl to, abiejuose jo šonuose būdavo iškalami ilgi "takai" (Rille, dol), o rankeną aprūpindavo apvalia atsvara (Gegengewicht, protivoves). Riterio ranka būdavo apsaugojama vien nedidelio kryžiaus trumpais galais, kurie tik labai nežymiai išsiikišdavo į šonus. Menka rankos apsauga, tokio kryžiaus suteikiama, anais laikais nesudarė neigiamą kalavijo ypatybę, nes kalavijas būdavo naudojamas vien tik smūgiams, o prieš smūgius turėdavo atremti skydas. (Brž. 1).

13 ir 14 šimtmečių bėgyje riterių šarvai vis tobulėjo ir metalų apdirbimui išsivysčius, galų gale, pavirto į tampriai surišių tarpusavyje plieno plokštelių išsistą sistemą. Sąryšyje su tuo turėjo keistis ir kalavijo forma. Jo geležtė turėjo dar sustiprėti, takų vietoj atsiranda stiprios ir stačios briaunos ir kalavijo pavidalas vis daugiau ir daugiau yra pritaikomas dūriui; jo galas darosi vis malesnis, kad galėtų prasiskverbti tarp skydinių šarvo plokštelių arba pramušti retėžinius šarvus (Kettenhemd, kolčuga. Brž. 2).

Tuo metu raitininko kalavijas galutinai atsiskyrė nuo pėstininko vartojamo ir pavirto į ypatingą "raitininko pusantros rankos" kalavijo tipą (Reiterschwert zu anderthalb Hand). Šitų kalavijų rankenos neprilygo vėlesnių landsknechtų "dviejų rankų" kalavijų rankenos ilgumui, bet buvo pakankamai ilgos, kad kalaviju smogiant, reikalui esant, galima būtų pridėti dar ir antra ranka (Brž. 3).

15 šimtmečio riterių šarvai visai ištobulėjo ir pranyko skydas, kuris paskutiniaisiais šimtmečiais vis mažėjo ir mažėjo, kol pasidarė daugiau nebereikalingas, nes visas riterio kūnas buvo padengtas šarvais.

Skydai pranykus, prieš smūgius reikėjo atremti kalaviju. Tam reikalui kalavijo rankeną reikėjo pritaikinti geresnei rankos apsaugai. Iki šiol buvęs lygus kryžius gavo, iš pradžių, iš vienos pusės, vėliau ir iš abiejų pusių po žiedą, o vėliau, 16 šimtmečio pradžioje, dar keletą žiedų, kurie buvo nukreipti į smaigalio pusę. Šitų prietaisų pagalba prieš ginklas būdavo sustabdomas saugiai nuo rankos atstume (Brž. 4).

Taigi, matome, kad iki šiol visos pastangos buvo kreipiamos, kad kalaviją išlaikyti jo paskirčiai tinkamoje augštumoje. Tačiau toliau eiti jau nebuvo kur, kalavijo dydis ir svoris pasidarė toki, kad juo naudotis galėdavo tik raitininkas ir tai tik trumpai. Nuolatos nešiotis jis nebetiko. Pasirodė, jog yra reikalingas kitas, lengvesnis ir patogesnis ginklas. 15 šimtmečio bėgyje pasirodė visa eilė naujų tipų, iš kurių čia suminėsiu tik būdingesnius:

1. Kadangi kalavijas pasirodė esąs bejėgis prieš pilnai ištobulintus riterių šarvus, be kalavijo, riteris imdavo su savim prisegamą prie balno, didelę špagą su trijų ar ketverių briaunų geležte, kaip pagalbinį ginklą. Špagos plonos ir ilgos geležtės smaigalis būdavo rūpestingai ir ypatingai užgrūdinamas, kad galėtų pramušti retėžinius šarvus ar prasiskverbtų tarp skydinių šarvų plokštelių (Brž. 5). Rytuose šitoks ginklas buvo žinomas jau anksčiau, kur jį vadindavo "končaru", o Lietuvoj, Lenkijoje ir Rusijoje jis buvo vartojamas žymiai anksčiau kaip vakarų Europoje. Tuose kraštuose šitas ginklas laikėsi iki 17 šimtmečio galo, tik jo rankena turėjo visai savotišką, grynai rytietišką pavidalą (Brž. 6).

2. Daug įvairumo ginklų srityje įnešė šveicarų ir vokiečių samdinių pulkai, kurie turėjo savitą organizaciją, ypatingą taktiką ir savotiškus, naujiem kautynių būdam pritaikintus ginklus. Prie jų priklauso trumpas, už diržo nešiojamas, dviašmenis landsknechtų kalavijas, su ypatinga, į galą platesne rankena ir raidės 'S' pavidalo rankos apsauga (Brž. 7).

Toliau, žymiai didesnis, "dviejų rankų", tų pačių landsknechtų pulkų kalavijas, kuris 15 šimtmečio būdavo vartojamas praskinti kelią per prieš pėstininkų jiečių ištisinę sieną. Vėliau šitas kalavijas virto ypatingos kuopos ginklu, kurion būdavo surenkami didžiausi ir stipriausi vyrai ir kuri paprastai gaudavo uždavinį saugoti ir ginti pulko vadą ir vėlavą (Brž. 8).

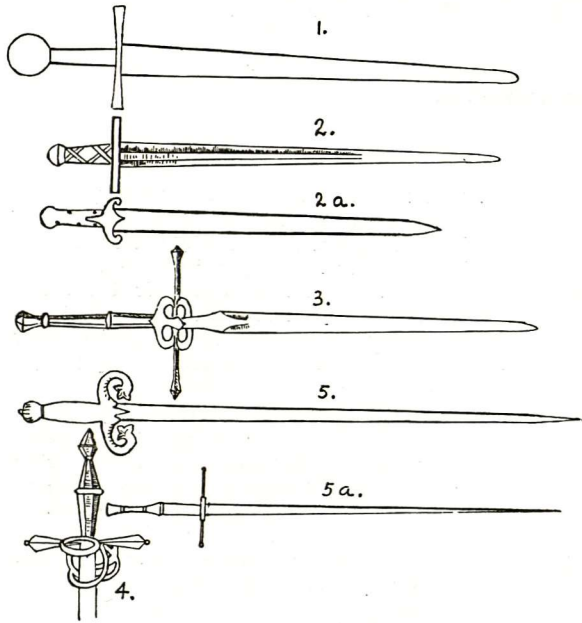
3. Toliau eitų platus su apdengta rankena kalavijas, Venecijos respublikos raitųjų pulkų ginklas. Kadangi šitie pulkai daugiausia būdavo sudaromi iš slavų, kuriuos Venecijoje vadindavo "schiavoni", tai ir šis kalavijas gavo "schiavona" vardą (Brž. 9).

4. 15 šimtmečio, ypatingai Italijoje, buvo plačiai žinomi, taip vadinamieji, "jaučio liežuviai" (lingua di-bue). Šitą ginklą galima būtų priskaityti prie ilgų plačių durklų, arba ir prie trumpų kalavijų (brž. 10).

5. Prie išvardintų ginklų tipų reikėtų dar pridėti bajorų taikos metu nešiotus kalavijus, kurie buvo žinomi "miestinio kalavijo" vardu. Šitas kalavijas, bendrai paėmus, turėjo tą pat formą, bet jis buvo lengvesnis ir gražiai išdailintas.

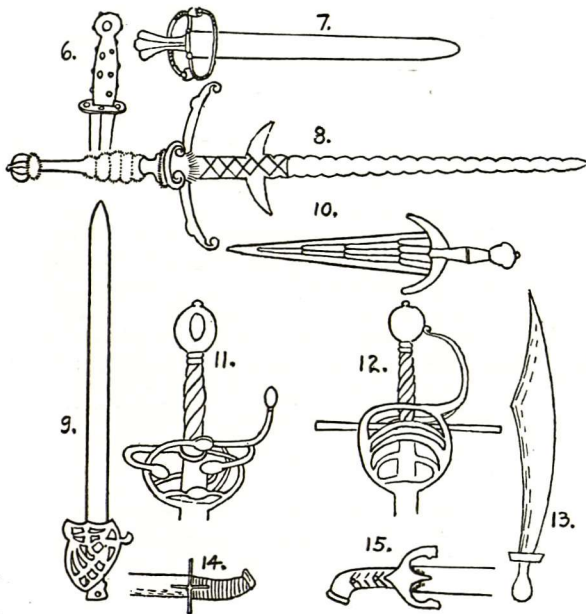
Būta įvairių rūšių kardų su lenkta geležte, kurie buvo tipingi miestelėnų ir ūkininkų ginklai.

Pagrindinis perversmas karyboje įvykęs 16 šimtmečiu, kai pasirodė naujas taktinis dalinys — šaunamuojų ginklu ginkluoti organizuoti pėstininkai — griežtai paveikė ir tolimesnį šalto ginklo išsivystymą. Jau nuo

13 šimt. pradžios prasidėjo palaipsnis kalavijo geležtės pritaikymas dūriui, kai paaiškėjo, kad ir sunčiausias kalavijas nesugeba pramušti išstobulintus riterio šarvus. Perėjimas nuo smūgio į dūrį vyko toliau ir jau 16 šimt. pabaigoje, kalavijas, iki šiol buvęs grynai smūgio ginklas, pavirto į dūrio ginklą. Žinoma, ši eiga galėjo galutinai išsivystyti tik tuomet, kai skydiniai šarvai, dėl šaunamojo ginklo platesnio vartojimo, pranyko.

Neįmanoma trumpame rašinyje smulkiai nurodyti, kaip palaipsniui riterio šarvai pranyko ir pavir-

to tik tradicine bajorų iškilnių apranga. Tačiau jau 16 šimt. pradžioje nusistovėjo taip vadinamas landsknechto arba lengvo šarvo tipas. Dar prieš tai bajorai — riteriai, jei ir labai nenoromis, pradėjo atsisakyti savų šarvų, kurie jau nebeteko bet kurios karinės reikšmės.

Italijoje ir Ispanijoje išvystytas naujas šalto ginklo tipas — špaga — be galo greitai išplito po visą vakarų Europą. Tai buvo tada, kai pėstininkų pulkų demokratiniai pradai galutinai nugalėjo aristokratią — riterius. Su tam tikrais rezervais, tą naują ginklą galima būtų pavadinti demokratišku, bent todėl, kad jis virto ginklu ne vien tik privilegijuotos klasės, bet ir plačiųjų masių. Juo buvo ginkluotas ir jį vartojo ir karališkųjų rūmų kavalierius ir paprastas samdinytis, raitininkas ir pėstininkas, talkingas miestietis ir nuotykių jėškotojas.

Daugelis uždavinių, kuriems turėjo šitas naujas ginklas tikti išsukė daug jo tipų. Tuo galima paaiškinti tą didelį įvairumą, kuris pasireiškė kaip rankenos formoje, taip ir ilgume, svoryje ir geležtės išdirbime.

16 šimt. gale pranyksta geležinė pirštinė; nuo šio laiko ginklo rankenai statomas naujas reikalavimas: apsaugoti ranką nuo smūgio ir nuo dūrio. Šį uždavinį kiekvienas ginklininkas sprendavo pagal savo skonį ir sugebėjimus ir todėl, pradžioje neskaitlingos ir paprastos apsaugos formos pavirto į begalę įvairiausių variantų.

Bendrai paėmus, visas šitokių rankenų formas galima padalinti į dvi pagrindines grupes: atviras rankenas, t.y., tokias, kur visi apsaugos prietaisai guli žemiau kryžiaus ir uždengtą rankenas, kur visi apsaugos prietaisai guli žemiau ir augščiau kryžiaus (brž. 11 ir 12).

Visi šitie maži ir dideli lankai, žiedai, perpjauti ir akli skydai ir skydukai ir t.t. įgaudavo įvairiausių formų: puoduko, lėkštės, pintinės, groto, ir t.t. Ir špagų geležtės žymiai skyrėsi, tačiau galima pastebėti tam tikrą sistemą, arba taisyklę: raitininkams daugiau tiko vienašmenė sunki špaga, pėstininkai dažniau vartodavo keletos briaunų geležtę. Plačios, lanksčios geležtės virto augštesniųjų kavalierių ginklu, dvikovei daugiau tiko siauros geležtės. Špaga virto ne tik visų klasių ginklu, bet, tikra šito žodžio prasme, tarptautiniu ginklu, ji išlaikė savo pirmąją italų — ispanų formą, tiesa, su tam tikromis nuolaidomis tautiniam skoniui.

Špagos viešpatavimas truko virš 300 metų ir tik 18 šimt. gale ji praranda kovos ginklo pobūdį.

16 šimt. bėgyje, kada riterių ginklavimas buvo pakeistas "bendru" ginklu, vakarų Europos kariuomenėse atsiranda kardas su lenkta geležte, kuri drauge su špaga, išstumia visus kitus šalto ginklo tipus ir kaip kovos ginklas išsilaikė dar ir po špagos pranykimo. Reikia pabrėžti, kad perėjimas nuo dviašmenio kalavijaus su tiesia geležte prie kardo su lenkta geležte buvo didelis žingsnis pirmyn ginklų technikos srityje. Tiesi geležtė kietą daiktą skaldo, tačiau jos veikimas minkštose vietose yra žymiai silpnesnis; lenkta gi geležtė ne tik skaldo, bet kartu ir pjauna, ardo ir lyg sujungia savyje kirvio ir peilio veikimą. Nežiūrint šių lenkto kardo pirmenybių, riteriai juo nepasinaudojo, juo labiau keista, kad toks kardas bu-

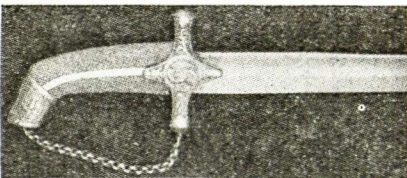
vo plačiai vartojamas rytuose ir riteriai turėjo gali-
mybės per kryžiaus karus jį pažinti. Nors privilegi-
juotos klasės lenkto kardo ir, bendrai paėmus, lenk-
tos geležtės neperėmė, tačiau šitas ginklas, to ar kito
pavidalo, vis plačiau ir plačiau pradėdamas vartoti
vakarų Europoje.

Prancūzijoje jau 13 ir 14 šimt. bėgyje galima
būdavo sutikti lenktos geležtės ypatingą ginklą, va-
dinamą "fouchon" (dalgis), arba "badelaire" (brž.
13). Italijoje buvo vartojamas tos pačios formos di-
delis peilis "cortelas" arba "coltelaccio" ir Vokietijoje
nuo 15 šimt. pradžios galima būdavo sutikti tą patį
ginklą iškreiptu "Kordelaetsch" pavadinimu.

Smulkiai aprašyti kardo geležtės konstrukcijos
evoliuciją pareikalautų daug vietos. Tačiau į vieną
Europos kardu ypatybę, lyginant juos su rytų kar-
dais, reikia atkreipti ypatingą dėmesį. Šita ypatybė
rodo kiek rytų ginklininkų technika stovėjo augščiau
už jų vakarų pasekėjų. Čia turiu galvoje taip vadi-
namą rytų kardo "Kryns'o" tipą. Rytuose rankos ap-
sauga buvo nepaprastai paprasta: tiesus kryžius, kur-
is kiekvienoje pusėje turėjo dar ir skersinius išky-
šulius. Šitų iškyšulių vieni galai būdavo akiai pritvir-
tinami prie rankenos, 2—3 cm virš kardo geležtės
(brž. 14).

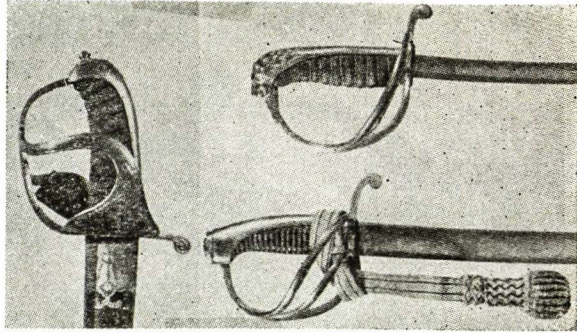
Kaip matom, konstrukcija labai paprasta,
bet ji visiškai apsaugoja ranką nuo visų smūgių, nežiū-
rint kokių kampu prieš kargas susidurtų su geležte.
Priešo kargas, žiūrint susidūrimo kampo, arba bus
kryžiaus sulaikytas, arba turės įstrigti tarp geležtės
ir šoninio iškyšulio. Šita paprasta rankos apsaugos
konstrukcija yra dar daugiau išstobulinta maurų
"kryns'uose" ir lenkų "karabeliuose". Be iškyšulių,
juose dar ir kryžiaus galai yra nulenkti į smaigalio
pusę taip, kad tarp jų ir ginklo geležtės pasidaro
siauri plyšiai, kur ir įstrigdavo prieš kargas (brž. 15).

Vakarų ginklininkai nesuprato, o jei ir suprato,
ti nepanorėjo perimti šitą sistemą. Gal būt, tam tik-
rą vaidmenį šiame klausime vaidino ir nenoras ką
nors perimti iš "netikinčiųjų". Tiesa, kryžiaus šoni-
nius iškyšulius, šiek tiek vėliau, randam ir vakaruose,
bet špagų rankenose jie yra sumažinti iki mini-
mumo, visai prispausti prie rankenos ir geležtės ir
dėl to rankos apsaugai visai beverčiai, kardu gi ran-
kenose jie turėjo mažų liežuvėlių pavidalą ir tarnau-
vo daugiau kaip pagražinimas, rankos apsauga bū-
davo užtikrinama visos lankų, skydų, ir kt. siste-
mos (žiūr. Švedų kardai).

Garbės kardas, Gustavo III dovanotas
plk. Moerner 1772; "krynso" tipo gink-
las.

Kardų ir špagų geležtės būdavo be galo įvairių
pavidalų, žiūrint jų lenktumo, ilgumo ir svorio, iškal-
tų "takų" kiekio, smaigalio konstrukcijos ir t.t. Kai kada
smaigalys būdavo daromas su tam tikru dviašmeniu

Švedų kardai iš 1770, 1822 ir 1830 metų

praplėtimu, kuris rytuose būdavo vadinamas "elman".
Tačiau visas tas įvairumas neturėjo sprendžiančios
reikšmės, nes smūgio jėga priklausė nuo daugelio,
dar iki šiol pilnai neišaiškintų, elementų: geležtės il-
gumo, bendro svorio, kardo svorio centro, lenktumo,
rankenos ašies padėties, santykio tarp smūgio lini-
jos ir kardo lenktumo ir kitų.

ŠALTINIAI:

W. Boenheim, Handbuch der Waffenkunde,
Leipzig, 1890.

M. Jaehns, Entwicklungsgeschichte der al-
ten Trutzwaffen, Berlin, 1899.

E. E. Lenz, Starinnoje cholodnoje oružije,
St. Petersburg, 1902.

M. M. Denisov, Russkoje Oružije XI—XIX
Vekov, Moskva, 1953.

Paryžiaus, Berlyno, Vienos, Petrapilio ir
Stockholmo karo muziejų katalogai.

AUKOJO "KARIUI":

1. Povilaitis Jurgis	\$5.00
2. Tveras Antanas	3.00
3. Petravičius Vytautas	2.00
4. Dapkus Pranas	1.00
5. Lendraitis L.	1.00
6. Rekešius J.	1.00
7. Vilėniškis A.	1.00
8. Pečiulis Jonas	1.00

Visiems aukojusiems KARYS taria nuoširdų
ačiū.

Jau baigiasi 1955 metai, tačiau dalis skaitytojų
dar neatsiskaitė su KARIO administracija.

Kad KARYS pajėgtų dažygiuoti iki metų galo
su sveikais puspadžiais, visi, kurie yra neatsilyginę,
prašomi skubiai tai padaryti.

Administracija

Kęstutis ir Birutė

J. Juodžio pav.

KUNIGAİKŠČIO KĘSTUČIO ŠEIMA

DR. V. SRUOGIENĖ

Tartum jūra mėlyna
Buvo Lietuva tada,
Pasinėrusi miškuos,
Kaip jūrėlė mėlynuos —
Neapėriamai plati,
Neapsakomai graži!

BALYS SRUOGA

Jeigu mes daugiausia iš visų Lietuvos praeities didvyrių iškeliame Vytautą ir ne be pagrindo juo didžiuojamės, tai, be abejonės, labiausiai mylime Kęstutį ir Birutę.

Didysis Lietuvos Kunigaikštis Kęstutis ir jo žmona Birutė virto mums simboliais: jis — taurumo, pasiaukojimo tėvynėi, riteriškumo, nes tai tikrai buvo riteris pilna to žodžio prasme, kaip kad prancūzai sako: "Chevalier sans peur et sans reproche" (riteris be baimės ir dėmės). Ji — yra mums lyg šventosios aureolės apsupta, moteriškumo, motiniškumo, rūpestingos namų židinio saugotojos sinonimas.

Tačiau kaip mes maža težinome apie juos pačius, apie jų šeimą ir vaikus! Pabandyti čia sutraukti bent svarbesnes žinias, kurias išsaugojo senieji raštai, nuo kurių naujesnieji tyrinėjimai nupurtė amžių dulkes.

Vokiečių kronikininkai yra išlaikę aprašymą, kaip Kęstutis atrodė senatvėje: "Kęstutis buvo augštas, liesas, išblyškusiame veide degė ugingos akys, reti plaukai dengė jo galvą, žila barzda — jo smakrą. Šykščios buvo jo lūpos, bet kiekvienas ištartas žodis reikšmingas. Kai jis grąšino, gyslos kaktoje jam iššokdavo. Visa jo išvaizda kėlė baimę".¹⁾

Kęstutis buvo Gedimino sūnus. Jo broliai — Manvydas, Narimantas, Algirdas, Jaunutis, Karijotas ir Liubartas, o seserys — Aigustė, Aldona, Anastazija, Marija, Eufemija, Danutė Elzbieta ir Ofka Marija. Pagal nelabai patikimus šaltinius jo motinos, Gedimino žmonos, vardas buvęs Jauna (Jėvna). O dėl Gedimino kilmės turime keletą hipotezių. Dabar manoma, kad 14—15 a. raštuose įvairiai vadinto Gedimino tėvo vardas (Liutaveras, Pukuveras, Budėvetis, Butuveras ir kt.) lietuviškai buvęs Budvietis. Tačiau pagal žodinį prof. H. Paškevičiaus (lenkų istorikas, Dionizo Poškos ainis, vienas iš žymiausių ir objektingiausių mūsų praeities žinovų) pareiškimą gal ir turi pagrindą spėjimas, kad tai buvęs kunigaikštis Putvyis (ar Putvietis), iš Putvių piliakalnio Žemaičiuose, minimas 14 a. kronikose. Jei tai kada pasitvirtintų, atpultų ginčai dėl vietos, iš kur kilęs Gediminas ir laimėtų teorija, kuri jį išveda iš Ariogalos, taigi iš Žemaičių.

Pasklidę tvirtinimai, esą, Gedimino tėvas buvęs Didžiųjų Lietuvos Kunigaikščių arklaininkas yra jau istorikų įrodytas kryžiuočių šmeižtas. Atrodo, galima jau tvirtinti, kad Budvietis, Gedimino tėvas, buvo kunigaikščio Traidenio sūnus, atseit Gediminas — Traidenio anūkas. Ar šis faktinas dinastijos įkū-

rėjas turėjo kokių giminystės ryšių su Mindaugu — nenustatyta.

Apie Birutę ir jos kilmę žinome tik tai, kas kartojama visose enciklopedijose ir vadovėliuose: ji buvo žemaičių kunigaikščio (atseit laisvo žemvaldžio) duktė, kilusi nuo Palangos, kurios tikrai dėdės Vidimanto vardą išlaikė šaltiniai. Padava apie tai, kad ji — gražuolė — buvusi deivės Praurimės vaidilutė ir kūrenusi šventąją ugnį kalnelyje, vėliau jos vardu vadinamame, kad Kęstutis ja susižavėjęs ir iš ten pagrobęs, atsirado tikrai 16 amžiuje. Duomenų iš jos gyvenimo beveik visai neliko, net jos vardo nemini nė vienas amžininkų raštas, neturime net tikrų žinių kada ir kuriomis aplinkybėmis ji mirė. Pagal kunigaikščio Vytauto liudijimus — tai ją nužudė kryžiuočiai, tai vėl, kad ji ilgai pagarboje gyvenusi ir sulaukusi gilios senatvės. Jos kapo vietą Palangoje išlaikė tikrai žodinė tradicija. Betgi mūsų sąmonėje giliai įstrigo poetų sukurtas Birutės vaizdas, ir mes tegalime pagal romantiką S. Valiūną kartoti:

Ji savo darbo marškinius dėvėjo,
Trumpą rainuotą sijoną turėjo;
Ant plaukų pynės rūtų vainikėlis,
Ant balto kaklo gintaro varstelis...

Tačiau istorinėje tikrovėje daug romantikos neįzelgiame: Kęstutis, (gimęs pačioje 14 amžiaus pradžioje), vedė Birutę 1349-50 metais, taigi, jau turėdamas apie 50 metų amžiaus, be to, Birutė nebuvusi jo pirmoji žmona²⁾ ir ne visų Kęstučio vaikų motina, o tikrai Vytauto, Tautvilos, Žygimanto, Danutės ir Ringalės, gi Patirgas, Vaidotas ir Butautas, gal dar keletas dukterų, buvę nežinomo vardo pirmosios Kęstučio žmonos vaikai.

Lenkų istorikas J. Puzyna³⁾ spėja, kad Alšėnų kunigaikščių šeimos įkūrėjas Algimantas (jo sutapatinamas su kitu krikščionišku Boriso vardu vadinamu aiškiai nenustatytos kilmės Gediminaičiu) buvęs taip pat Kęstučio sūnus. Jei taip buvo iš tikrųjų, tai būtų suprantama kodėl Alšėnų kunigaikščiai taip buvo iškilę Vytauto laikais ir vėliau.

Gediminui mirus (1341 ar 1342 m.) ir Algirdui su Kęstučiu 1345 m. pašalinus nuo vyriausios valdžios mažiau gabų Jaunutį, abu šie broliai gražiai sutardami valdė Lietuvą per 32 metus iki Algirdo mirties 1377 m. Algirdas titulavosi Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu, o Kęstutis, nors to titulo ir neturėjo, bet iš gilios pagarbos, kaimynų, net vokiečių, buvo vadinamas Lietuvos karaliumi. Įsitvirtino būdinga Lietuvos viduramžiams dviejų valdymo forma, vadinama diarchija.⁴⁾ Kaip žinome, Algirdas valdė rytų pietų Lietuvos dalį, ir turėjo plačių santykių su Rytais, o Kęstutis — Lietuvos šiaurės vakarus ir gynė kraštą nuo kryžiuočių veržimosi.

Du valdovų buvo tada Lietuvoje, ir dvi sostinės ji turėjo. Algirdas sėdėjo Vilniuje, o Kęstučio būstinė buvo Trakai.

Trakai! Kiek jaudinančių vaizdų ir didingų prisiminimų iškelia tasai vardas... Nuostabaus gamtos grožio vietovė, banguojančių žalių girių ir kalvų kalvelių, mėlynų ežerų ir ežerėlių apylinkė.

Jau Gediminas valdė Senuosius Trakus, iš kurių gerokame atstume nuo dabartinio Trakų miestelio beliko nuogas piliakalnis ir senų žemės įtvirtinimų žymės. O Kęstutis gyveno jau Gedimino pastatytoje pilyje, kurios papėdėje augo Gedimino įkurtasis Trakų miestas, ilgame ir siaurame iškyšulyje tarp Galvės, Akmenės, Gilužės ežerų ir vėliau savo dabartinius vardus gavusių Totoriškių, Bernardinų ir kt. mažesnių ežerėlių. Tai nepaprastai tinkama apsigynimui vieta: aplink vanduo, o pačiame iškyšulio gale — sargybos kalnelis. Čia, stiprioje mūro pilyje buvo Kęstučio ir Birutės lizdas, čia jie senose tradicijose ir senoje tėvų tikyboje augino savo gausią šeimą.

Jei pats Algirdas ir visi jo vaikai (išskyrus Jogailą) buvo susigiminiavę su slavais stačiatikiams, tai Kęstučio šeimos giminytės ryšiai ėjo į katalikiškuosius Vakarų.

Atrodo, kad pirmosios Kęstučio spėjamos žmonos sūnūs buvo daug vyresni už Birutės vaikus. Jie ir žymiai anksčiau pasireiškė ir nuėjo savais keliais.

Vyriausiasis Kęstučio sūnus Patirgas ar Patrikas jau 1347 m. dalyvavo kautynėse prieš kryžiuočius kartu su Algirdu ir Kęstučiu. Jis gyveno Gardine. 1361 m. Patirgas ėjo į žygį prieš kryžiuočius į Prūsų ir, kai Kęstutis pateko į nelaisvę, pats saviesiems padedant, pabėgo. Kryžiuočių kronikininkas Vyngandas iš Marburgo pasakoja:

“1363 m. kryžiuočiai Kuno von Hattenstein vadovaujami užpuolė Gardino kraštą ir nežmoniškai jį nusiaubė. Tada rex (karalius) Patricke tarėsi su maršalu ir, atsivedęs moterų bei vaikų, vaišino svečius midumi ir alumi.”⁵⁾

Po to Kęstutis davė Patirgui kitą žemę valdyti. Kokia tai buvo žemė — žinios nėra. Nuo to laiko nieko apie Patirgą nebegirdėti. Yra pėdsakų, kad jis turėjo du sūnus — Aleksandrą ir Joną.⁶⁾

Vaidotas įamžino savo vardą didvyrišku Kauno pilies gynymu 1362 m., bet pateko į kryžiuočių nelaisvę ir apie jį žinios nutrūksta.

Butautas, per krikštą gavęs Henriko vardą, buvęs neramus žmogus. Tikros žinios apie jį teatsiranda 1365 m., kai Algirdui su Kęstučiu išvykus į žygį padėti Liubartui Valuinėje, Butautas susimokęs su kai kuriais Lietuvos bajorais ir vokiečių ordino padedamas norėjęs užgrobti vyriausiąją valdžią Lietuvoje. Betgi Vilniaus vietininkas Dirsūnas sąmokslą susekė ir Butautą uždarė į kalėjimo rūšį. Kažkokio Survilos ir kitų padedamas jisai pabėgo. Atsidūręs Karaliaučiuje buvo pakrikštytas, žygiavo kartu su kryžiuočiais į Lietuvą iki Ukmergės ir Vilniaus, pagaliau nuvyko į Prahą pas Vokietijos imperatorių Karolį IV Luksenburgietį. Čia jis ilgai jo dvare gyveno, istojo į Jerichono vienuolyną ir 1380 m. pasimirė. Daug buvo spėliota ko jis vyko pas vokiečių imperatorių? Atsakymas, rodosi, gan paprastas: pakėlęs kardą prieš tėva ir dėdę, į Lietuvą grįžti nebegalėjo, o su Vokietijos imperatorium jį rišo gan artimos giminytės saitai, nes Karolio IV žmona buvo Aldonos Gediminaitės anūkė (Gedimino duktė Aldona ištekėjo už Lenkijos karaliaus Kazimiero Didžiojo, jos duktė Elzbieta — už Pamaro Štetino ku-

nigaikščio Boguslovo, o šios duktė — už Karolio IV). Ten maištininkas ir susirado prieglobstį.⁷⁾

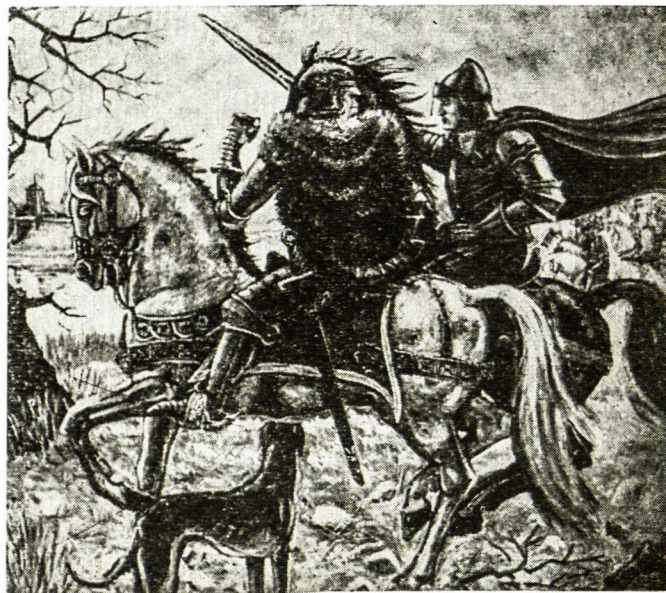
Įdomus yra Butauto sūnaus Vaidoto likimas (jis taip pat yra žinomas Drohičino kunigaikščio Jono vardu.). Vos 16 metų amžiaus būdamas, netrukus po tėvo mirties, 1381 m. jis išvyko į Vakarų ir nuo 1381 iki 1387 m. studijavo garsiajame Prahos universitete, o 1401 m. buvo jau Jogailos įkurtojo Krokuvos universiteto rektorius (antrasis rektorius iš eilės). Taip tad Kęstučių anūkas iškilo kaip pirmas žinomas mums lietuvis, išėjęs augštąjį mokslą, ir pasireiškė kaip mokslininkas, profesorius.

Reikia stačiai stebėtis, kad iki šiol jokio rašytojo dėmesio nepatraukė laikotarpis tarp 1350 ir 1377 m., kada senojoje arba Augštojoje Trakų pilyje ir pusiasalyje augo ir brendo gražus Kęstučio ir Birutės vaikų būrys. Bendraudami su Vilniuje gyvenusiais jaunesniaisiais Algirdaičiais (antrosios jo žmonos, Julijonos, vaikais — Jogaila, Skirgaila, Kaributu, Lengveniū, Karigaila, Vyngandu, Švitrigaila ir su jų seserimis Marija bei Alena), medžiodami ir linksmindamiesi su jais, jie turėjo pripildyti niūrius Vilniaus ir Trakų pilių mūrus skaidriu jaunystės juoku, kuris aidėjo po apylinkės girias... Tiek jaunimo vien iš pačių Gedimainaičių, o kur dar kiti kunigaikščiai, jų žmonos, kaip Ona Vytautienė, jų amžininkai ir, bendrai, palydovai, šaunūs Lietuvos bajoraičiai? Tai yra gražus, heroiškas ir pats romantiškiausias mūsų praeities laikotarpis!

Kęstutis mankštino savo sūnus karo mene, jau jų padedamas kovojo su kryžiuočiais, dalyvavo su jais tolimuose žygiuose, o kunigaikštienė Birutė krovė kraiti dukterims, kartu su jauna marčia Ona Vytautiene tikrino dailias lietuvių audėjų drobes... Jau tada mūsų moterėlės garsėjo savo nagin-gumu, net 15 amž. lenkų kronikininkas Dlugošas apie

Kęstutis su Vytautu ties Trakais.

L. Kazoko paveikslas

tai mini su dideliu pripažinimu. 1376 m. Danutė buvo leidžiama už Mazovijos kunigaikščio Jonušo — Trakų pilis turėjo užti vestuvine puota... Maža, labai maža apie tą laiką težinome — užtai poeto, beletristo vaizduotei galima duoti laisvą valią...

Visas Kęstučio gyvenimas buvo pažvęstas Lietuvai, visų jo vaikų likimas ta pat prasme sprendžiamas.

Duktė Danutė politiniais sumetimais buvo išleista už kaimyninės Mazovijos kunigaikščio Jonušo. Apie jos gyvenimą tiek težinoma, kad ji per krikštą gavo Onos vardą ir kad mirė bevaikė 1429 m. Varšuvoje (tuomet tai buvo tik maža Mazovijos kunigaikščių pilaitė).

Jaunosios Ringailės Elzbietos gyvenimas buvo neramus ir tragiškas. Kadangi Vytautui atrodė naudinga, kad ji ištekėtų už Mazovijos Plocko kunigaikščio Henriko, ji pakluso savo brolio valdovo valios, ir, gal būt, savo širdies balso. Šito Plocko kunigaikščio Henriko tėvas Ziemovitas buvo vedęs Silezijos kunigaikštę, kurią paskui įtarė buvus jam neištikimą ir, nepaisydamas jos aiškinimosi, ją nužudė. Nesenai prieš tai gimusį jos kūdikį Henriką išmetė į kaimą, nes manė jį buvus ne jo sūnumi. Tačiau Ziemovito duktė tą berniuką užaugino, o kai jisai paaugo, pasirodė visai panašus į Ziemovitą. Tada tėvas suprato savo klaidą, pripažino savo sūnumi ir rūpinosi jį padarviti Plocko vyskupu, nors rado pasipriešinimo iš augštosios lenkų dvasiškijos. Gavęs popiežiaus leidimą, Ziemovitas pasodino jį vyskupo vietoje. Jaunuolis neturėjo pašaukimo būti dvasininku, bet tėvas neleido jam atsisakyti, nes vyskupystė davė didžiulį pelną. Kai Vytautas buvo nuvykęs antrą kartą pas kryžiuočius ir gyveno Prūsuoose Balgos pilyje, 1930 m. Jogaila pasirinko šį savo giminaitį, Henriką, kad nuvyktų pas Vytautą slaptoms deryboms. Henrikas pagyveno keletą savaičių su Vytautu ir jo šeima, išimylėjo Ringailę ir, po kiek laiko, atsisakęs šventinimų, ją vedė. Betgi vos keletą mėnesių po vestuvių Henrikas mirė. Ilgai teko Ringailei gyventi našlės gyvenimą, bet 1421 m., kai Vytautui rūpėjo palaikyti geri santykiai su Moldavijos (šių dienų Rumunijos dalis) „gaspadoriumi“, valdovu, Aleksandru, jis ją už io ir išleido. Ringailė su tuo antruoju vyru nesugyveno ir po keliolikos metų tapo vėl našlė. Netrukus savo pėsūnio isakymu buvo nužudyta. Jos sūnus mirė Moldavijoje nepalikęs vaikų.

Du jaunesnieji Kęstučio ir Birutės sūnūs, Tautvilas ir Žygimantas, Vytauto jaunystės palydovai visą savo gyvenimą tarnavo tėvynei. Tautvilas jau 1390 m. padėjo savo galva gindamas Vilnių nuo Kryžiuočių (palaidotas Vilniaus katedroje), o Žygimantas tragiškai žuvo 1440 m. iškentėjęs ilgo gyvenimo skausmus ir nepasisekimus.

Žygimantas Kęstutaitis buvo vidutinio ūgio, staugis ir vengęs žmonių. Jis yra pirmasis Lietuvos kunigaikštis (nekalbant apie Jogailą), kurio atvaizdas, nors tik antspaude, yra išlikęs kaip gyvo. Tačiau jo dvasios vaizdas skęsta tamsoje. Iki pat senatvės jis išbuvo Vytauto Didžiojo paunksmėje, visą laiką jo ištikimas bendradarbis ir net jo politikos klusnus irankis. Kai Vytautas antrą kartą vyko pas kryžiuočius ir šie pareikalavo iš jo įkaitų — be jo žmonos, dukters, sesers Ringailės ir didelio būrio bajorų vyko ir Žygimantas. Jam daug metų teko kentėti politinio, kad ir garbės, kalinio likimą Marienburge.

ANTSPAUDAI PRIE SENŲ DOKUMENTŲ

Trakų Kunigaikščio Kęstučio

Vytauto Didžiojo

D. L. K. Žygimanto Kęstutaičio

Jis niekur negavo pasireikšti prie didžiojo brolio gyvcs galvos, o po Vytauto mirties jis stojo į kovą su tapusiu Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu — švitrigaila. Kovą su Algirdaičiu laimėjo Žygimantas Kęstutaitis, bet labai brangia kaina. Kai švitrigaila buvo nusikrątes unijos ryšių su Lenkija ir laukė iš Vokietijos imperatoriaus Zigmanto Vytautui žadėtojo karališkojo vainiko, Kęstutaitis vėl susiriša su lenkais ir jų padedamas, šiaurės vakarinę Lietuvos dalį laikydamas savo rankose, 1432 m. Vilniuje vainikuojamas Didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu.

“Kai Žygimantas ir jo sūnus Mykolas Lietuvos ponams viską pasirašė ir antspaudais patvirtino, buvo suruoštas šv. Stanislovo bažnyčioje pilyje majesototas, kuriame Žygimantas įprastomis apeigomis pakeltas Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu. Ten jam Krokuvos vyskupas Zbigniewas Olesnickis padavė kardą karaliaus vardu, taip pat Lietuvos, Žemaičių ir rusų ponams įteikė popiežiaus laišką arba bule, kuria jie atleidžiami nuo priesaikos duotos švitrigailai, o po jie vėl prisiekė Žygimantui!”⁸⁾

Bet švitrigaila nenusileido. Abiejų varžovų, sutraukusių didžiules jėgas, ginčą išsprendė šventosios kautynės 1435 m. rugsėjo 1 d. Tai buvusios didžiausios kautynės, kurias matė Lietuvos žemelė... švitrigaila pralaimėjo, Žygimantas įsigalėjo visoje Lietuvoje. Bet neilgam. Nors įsigiites valdžia ir bandė atsikratyti lenkais ir testį Vytauto politiką, bet nepatenkintieji Žygimanto valdymu susjėmė jį nužudyti. Tai buvo Vilniaus vaivada Daugirdas, Trakų vaivada Lėliušas ir kunigaikščiai Jonas bei Aleksandras Čartoriskiai (Konstantino Algirdaičio anūakai). 1440 m. kovo mėn. 27 d. Verbų sekmadicnį jie savo sumanymą ir įvykdė. Žygimantas buvo palaidotas Vilniaus katedroje greta Vytauto. Nors savo laiko raštose jis labai yra neigiamai vaizduojamas, tačiau dar 16 a. Lietuvoje buvo dažniai dainuojamos dainos, kuriose jis buvo garbinamas kaip didelis liaudies užtarėjas. Jis buvo vedęs Mazovijos kunigaikštę. Vienintelis Žygimanto sūnus Mykolas, amžininkų vadinamas “Michaluška” ilgai kovojo už savo teises, buvo atsidūręs Maskvoje ir ten žuvo nuo priešo rankos, nepalikęs vaikų. Kazimieras Jogailaitis jo pasigailėjęs iškėlė jam iškilmingas laidotuves ir kartu su 1452 m. mirusiu švitrigaila palaidojo Vilniaus katedroje.

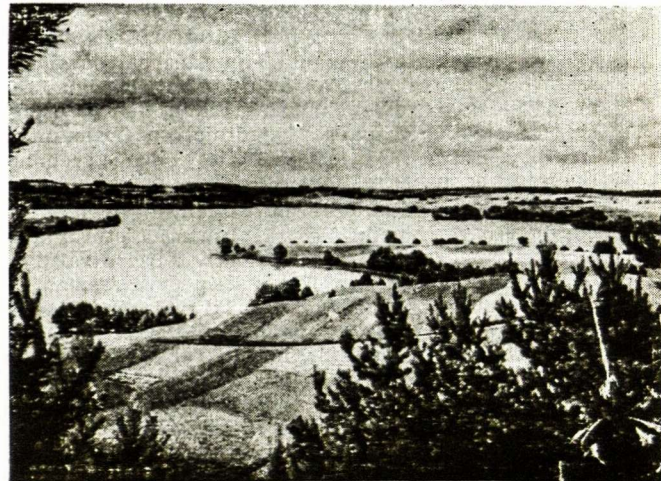
Visų vyriausias Kęstučio ir Birutės sūnus buvo Vytautas Didysis. Gimęs apie 1350 m. jis pasireiškė kaip genijus, kuriam lygtaus Lietuva ne tik neturėjo prieš jį, bet ir po jo. Jis buvo vyras, pralenkęs visus savo laiko Europos valdovus. Iki pat Kęstučio mirties jis augo ir brendo prie savo rūpestingojo tėvo maža tegavęs savarankiškai pasireikšti. Ten pat Trakuose su juo gyveno ir jo žmona kunigaikštienė Ona, taip pat viena iš žymiausių moterų Lietuvos istorijoje, tikra Vytauto gyvenimo draugė ir jo bendradarbė, net patarėja. Teodoro Narbuto paleistas tvirtinimas esą ji buvusi rusė stačiatikė, Smolensko kunigaikščio duktė, jau prof. I. Jonyno griežtai atmetas. Ji buvo tikra lietuvaitė, Eišiškių pilies valdovo ir Vytauto draugo (gal ir giminaičio, nes kai kieno spėjimu jis buvęs taip pat Gediminaitis) sesuo. Pagoniškas, lietuviškas Onos vardas nėra žinomas, lygiai kaip ir vardas vienintelės Vytauto dukters Sofijos, kuri gimė, kaip spėjama, Trakuose apie 1371 m., vėliau Vytauto buvo išleista už Didžiojo

Maskvos kunigaikščio Dimitro sūnaus Vosylius ir pagarsėjusi kaip viena iš smarkiausių moterų, Kremliaus valdovių. Ji ten pat, Maskvoje, ir palaidota, o jos motinos, kunigaikštienės Onos, mirusios 1418 m. rugpjūčio 18 d., palaikai ilsisi mūsų tautos mauzoliejuje — Vilniaus katedros — požemiuose. Antroji Vytauto žmona, Alšėnų kunigaikštytė Julijona, neturėjo to takto ir išminties, kaip kun. Ona.

Vytautas po Kęstučio mirties perėjęs per kovų su Jogaila audras, nuo 1392 m. iki kol pats amžinai užmerkė akis 1430 m., ramiai valdė Lietuvą. Per tuos 40 metų jis davė gyventojams pailsėti nuo karų, nes, nors ir ruošė didžius žygius, visos kovos vyko priešų žemėje. Tai jo nuopelnas, kad 1410 m. liepos 15 d. ties Žalgiriu — Grunvaldu kryžiuočiai buvo sutriuškinti, nes tai jis sudarė to sudėtingo strateginio žygio planą ir per tas garsiausias viduramžio Europos istorijoje kautynes patsai vadovavo jungtinėms kariuomenėms. Žalgirio laimėjimo vaisius buvo tas, kad per 500 metų grobiko vokiečio koja neišgėgė į Lietuvą. Savo toli matančia politika Vytautas aptramdė rytus ir, kolonizacija bei kitomis priemonėmis, sustabdė totorių veržimąsi. Tuo būdu jis apsaugojo nuo mongolų naikinimo ne tik Lietuvą, bet tuo pačiu ir Vakarų Europą, leisdamas jos kultūrai klestėti. Taip, mes tai dažnai pamirštame, kad Vakarai turi būti dėkingi Vytautui ir Lietuvai, kuri vėliau savo kūnu ir savo sūnų kraujumi gynė ją nuo barbariškų Rytų...

Vytautas pravedė didžiules reformas krašto viduje, ne tik išplėtė jo sienas nuo Baltijos iki Juodosios jūros, bet ir sustiprino jį ūkiškai bei politiškai, įtraukė jį į Vakarų įtakos orbitą, rūpinosi kultūros kėlimu. Vytauto vardas garsėjo plačiai, jį gerbė ne tik savieji, bet ir rusai, totoriai, karaimai, žydai ir kiti svetimtaučiai, kuriems jis, tęsdamas Gediminaičių tolerancingumą, leido ramiai mūsų tėvynėje gyventi. Prieš jį lenkėsi ne tik kaimynai, bet jo didįjį autoritetą pripažino ir popiežius, ir Vokietijos imperatorius, taip pat ir Bizantijos imperatorius Paleologas, už kurio sūnaus jis išleido savo anūkę. Sofijos dukterį. Per visą savo ilgą valdymą Vytautas tik

Gražiosios Trakų apylinkės

TRISDEŠIMT DIENŲ LENKŲ TARPE

(Faktų ir prisiminimų žiupsnelis)

PRANYS ALSĖNAS

Taip jau žiaurusis likimas lėmė, kad mūsų kariams teko ir dabar tenka tarnauti įvairių įvairiausių kraštų kariuomenėse, kautis visokiausiuose frontuose, kęsti vargą ir kitokius nepriteklus toli nuo Tėvynės ir t.t.

Pradedant 1940 m., kada užplūdę mūsų kraštą bolševikai subolševikino ir mūsų šauniosios kariuomenės dalinius, nuo tada ir prasidėjo mūsų karių vargai, nelaimės. Pirmiausia, pagal tuometinę raudonųjų madą, jie nudraskė mūsų kariams antpečius, pakeitė kitais laipsnių ženklus, žodžiu, ir mūsiškius padarė panašius į savuosius driskius.

KAI SŪNUS KOVOJA PRIEŠ TĖVĄ

Prasidėjus karui su Vokietija, nemaža ir mūsų kariuomenės vyrų buvo priversti kautis su vokiškuoju Wehrmachtu. Būta net ir tokių atvejų, kad priešinguose frontuose kovojo vienas prieš kitą: tikras kraujo brolis prieš brolių arba net sūnus prieš tėvą. Rašantysis šias eilutes yra girdėjęs tokį tragišką, bet šimtaprocentiniai tikrą pasakojimą, jog Klaipėdos fronte, raudoniesiems visiškai priartėjus prie Vokietijos sienų, rusų pusėj kovojo prieš vokiečius buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas — tėvas, kuris, sovietams okupavus Lietuvą, buvo išvežtas Maskvon "į kursus", o vokiečių pusėje kovojo (prieš savąjį tėvą) jaunas sūnus, buvęs studentas, vokiečių sugautas ir prievarta įjungtas į Wehrmachtą. Tiesa, tuo kartu jie nežinojo šitokios žiauriai tragiškos padėties, tik vėliau tai paaiškėjo, jog šitokia situacija tikrai buvo. Kovota ne tik tame pačiame fronte, bet ir tame pačiame fronto ruože.

KITŲ KRAŠTŲ KARIUOMENĖSE

O kiek mūsiškių karių kovojo Vakarų alijantų pusėj prieš naciškosios Vokietijos karines jėgas — Britų ir Amerikiečių armijose? Manychiau, gana nemaža. Čia dar kartą prisimintinas ir mūsiškis gabus karo aviacijos lakūnas, kpt. Romualdas Marcinkus,

kuris kovėsi prieš vokiečius britų eskadrilėse, tačiau, pašovus jo lėktuvą, pakliuvęs į nacių nelaisvę, o vėliau su kitais anglų belaisviais mėginęs iš nelaisvės pabėgti, buvo sugautas ir 1944 m. sušaudytas (žinios iš "Kario" Nr. 7, 1955).

Ne tik Europoje, bet net Inodkinijos džiunglėse, prancūzų svetimšalių legionierių eilėse, kovojo nemaža lietuvių. Jie tenai atsidūrė ne iš kokio nors karinio entuziazmo, tačiau žiaurios padėties priversti. Kada prancūzai pradėjo išdavinėti sovietams jų žinion pakliuvusius lietuvius belaisvius, kad išsigelbėtų iš raudonųjų pragaro, daugelis stojo į legionierių eiles. Lietuviai kariai JAV-bių armijos eilėse kovojo prieš raudonuosius ir Korėjos kare. Niekas negalėtų užtikrinti, kad net šiaurės Korėjos raudonųjų fronte nebuvo lietuvių. Nebūtų nuostabu, kad sovietai būtų pasuntę tenai ir lietuvių karių — "pagelbėti broliškiems korėjiečiams gintis nuo fašistų".

Juk yra žinių, kad net vokiečių buvo pasiūsta į raudonąjį Korėjos frontą iš Rytinės Vokietijos — "savanoriais". Tai kodėl gi negalėtų tokių "savanorių" sovietai pasiūsti ir iš Lietuvos užkaltauose gyvulinuose vagonuose.

ŠIEK TIEK APIE SARGYBŲ KUOPAS

Vakarinė Vokietijoje okupacinė JAV-bių kariuomenė buvo suformavusi nemaža Sargybų kuopų iš pabėgėlių tarpo: lenkų, pabaltiečių. Tokių kuopų, atrodo, nemaža ir dabar tebeegzistuoja. Panašius dalinius buvo susiformavę ir kiti Vakarų alijantai.

Rašančiajam šias eilutes, nors gerasis likimas lėmė, kad neteko kautis jokiame fronte, tačiau, be būtinosios tarnybos Lietuvos kariuomenėje — gusarų pulke, tremties dienomis Vokietijoje šešeta mėnesių teko praleisti amerikiečių sargybų daliniuose. Per tą, palyginti, trumpą laiką tarnyboje teko bendrauti net su keturių tautybių žmonėmis: su amerikiečiais (kaip darbdaviais), su estais ir latviais kaip tarnybos draugais, nes mūsų kuopa buvo mišri —

stengėsi kelti ir stiprinti Lietuvą ir numesti tuos politinius ryšius su Lenkija, kuriuos buvo priverstas užmegsti kritiškuoju Lietuvai laiku po Kęstučio mirties. Jis siekė iškelti Lietuvą iki karalystės rango.

Mums lieka tik sekti poetą apie Vytautą Kęstutaitį:

Tu dėl Tėvynės mūsų nemarios
Kaip milžinas vargai,
Kaip Viešpats koveis!

- 1) Kotzebue, Aeltere Geschichte Preussens, 2. t. 197 psl.
- 2) J. Jonynas, Vytauto šeima.
- 3) Jozef Puzyna, Korjat i Korjatowicze, Ateneum Wilenskie, 1936 m. 86-7 p. ir to paties autoriaus str. Kim był Borys ksązę Podolski? Ateneum Wilenskie, 1938 psl., 124 psl.
- 4) J. Deveikė, The Lithuanian Diarchies.
- 5) Scriptorum Rerum Prussicarum, prie 1363-4 metų.
- 6) Scriptorum Rerum Prussicarum, II t., Litauische Wegeberichte, 699 psl.
- 7) "Karalius" Butautas yra apdainotas 14 amžiaus austrų poeto Schonocho poemoj lotynų kalba.
- 8) M. Strykowski, Kronika Polska, Litewska, Żmudzka...

Didžiulis H. Sienkievičiaus istorinis romanas

KRYŽIUOČIAI

kurio pradžia yra skelbiama KARIO puslapiuose, numatomas išleisti atskira knyga.

KARIO skaitytojams bus duodamos didelės nuolaidos.

J. psk. Viktoras Ribašauskas žuvęs 1945 m. balandžio 9 d. ties Kučenje, Jugoslavijoje. Palaidotas Laibacho (Jugosl.) karių kapuose.

pabaltietiška. Gi su lenkais likimas suvedė atsitiktinai, su kuriais teko visą mėnesį bendrauti ir kartu dirbti. Apie tai ir noriu parašyti.

KAIP MŪSŲ KUOPA BUVO SUFORMUOTA

Bambergo mieste (Bavarijoj) apgyvendintos pabaltiečių: lietuvių, estų ir latvių DP stovyklos gavo amerikiečių pasiūlymą sudaryti vieną bendrą — pabaltietišką sargybų kuopą. Tuomet visų trijų tautybių atitinkami asmenys padarė posėdį, sutarė kuopos formavimo principus, pasiskirstė kuopos vadovybės postais ir pradėjo kuopos formavimo darbą. Kuopos vado pareigos teko estui, pavarde Kasse. Kuopos vado pavaduotojo, dviejų būrių vadų ir kuopos maistininko postai teko lietuviams. Vado pavaduotoju buvo paskirtas ltn. Stasiulis, būrių vadais — j. ltn. Krikščiūnas ir j. ltn. Šulcas, kuopos maistininko pareigos teko šias eilutes rašančiajam. Kiti būrių vadai buvo iš estų ir latvių tarpo. Latviams dar teko ir kuopos "šeimininko" — viršilos postas. Pagrindiniu kuopos "bosu", be abejonės, buvo amerikietis, antrasis ltn. Short.

Vrs. Antanas Oleškevičius žuvęs kautynėse su raudonaisiais partizanais Jugoslavijoje 1945 m. pradžioje. Palaidotas Laibacho karių kapuose.

Tas pats 2nd ltn. Short vadovavo ir tose pat kareivinėse, kur ir mes buvome apgyvendinti, tik kituose kazematuose, apsisostojusiam amerikiečių karių daliniui.

KAIP ATRODĖ DRAUSMĖ?

Gyvendami vienoje ir tose pačiose kareivinėse su amerikiečių kariais, gerai galėjome stebėti, kaip tvarkomasi karinės drausmės pagrindais pas juos ir kokią tvarką jie įvedė pas mus. Pagrindinę išvadą būtų galima padaryti tokia, kad ltn. Short neturėjo tiek išminties, kiek nereikalingų ambicijų. Pav., nors Pabaltiečių Sargybų kuopa buvo pavyzdinai drausminga ir tvarkinga, tačiau ltn. Short, atvykęs jos inspektuoti, visuomet rasdavo priekabių ir karius bausdavo be jokio pagrindo. Bausmė būdavo visuomet vienoda: savaitė, dvi arba net visas mėnuo "be išėjimo". O tas išėjimas mūsų kuopos nariams buvo itin svarbus. Juk beveik visi kariai buvo vedę, turėjo šeimas DP stovyklose ir norėdavo jas aplankyti.

Už ką bausdavo? — Gi beveik išimtinai "už nešvarą". Karių gyvenamieji kambariai, virtuvė, maisto sandėlys ir kitos patalpos kuopos "boso" buvo tikrinami taip jau pedantiškai, kaip niekur netikrinama — braukant įvairiausius užkampėlius švarutėle nosine. Jeigu tik nosinė bent kiek susitėpdavo — tuojau "be išėjimo"... Kartais nubausdavo virtuvės budėtoją už tai, kad pastarasis "nebalsiai" raportavo, nors to raporto jis nė žodžio nesuprato. Raportuojama būdavo ta kalba, kurios tautybės karys būdavo.

Gi pačių amerikiečių karius nuolat ir nuolat kareivinių rajone matydavom skaldant akmenis. Suskaldytų akmenų skaldą sunkvežimiu išveždavo ir atveždavo neskaldytų akmenų. Tai būdavo kariams už bausmę.

VIENAS MĖNUO SU LENKAIŠ

Pagaliau, po kurio laiko, mūsų visa kuopa buvo iškomandiruota į taip vadinamą "Civilian Guard Training Center", kuris buvo Mannheimo miesto priemiestyje Kaefertal ir vadinosi vardu "Kosciuszko". Tas treniruotės centras buvo beveik išimtinai lenkų žinioj. Jame buvo apie šešetas tūkstančių sargybų kuopų vyrų. Tai buvo neva stipresnio rikiuotės ir kitokių dalykų apmokymo vieta.

To centro pagrindiniu vadovu buvo amerikietis majoras Jack H. Remele, o vadinamu ryšių karininku lenkas plk. ltn. Juliusz Filipkowski.

Mūsų kuopos apmokymas toje stovykloje vyko 1947 m. visą sausio mėnesį. Minėtas "Training Center" buvo gerokai toliau nuo Mannheimo miesto, Kaefertalio priemiesty, gana didelėse ir puikiose vokiečių kareivinėse.

VISIŠKAI LENKIŠKOJ APLINKUMOJ

Kaip sekėsi naujoj vietoj visiems mūsų kuopos vyrams, čia nerašysiu, nes jų dienos ir naktys buvo beveik tos pačios, kaip įprastinėj vietoj — Bamberge. Skirtumas, kad tenai jiems daugiau teko sargybas eiti, o čia daugiau rikiuotės ir kitokių pamokų. Tačiau jie buvo išimtinai savųjų vadų žinioj ir, galima sakyti, su "padėties viešpačiais" — stovyklos vadovybe — lenkais nieko bendro neturėjo. Tačiau rašančiajam šias eilutes tą visą mėnesį teko gyventi, dirbti ir mokytis vien tik lenkų aplinkumoj ir tik su lenkais.

Tamė "Training Centre" buvo suorganizuoti virėjų kursai, kurie tęsdavosi lygiai vieną mėnesį ir kuriuos turėdavo užbaigti visų kuopų ne tik virėjai, bet ir kuopų maistininkai. Buvo sakoma, jogs nors maistininkas pats maisto ir negamina, tačiau jis turi žinoti kaip maistas turi būti gaminamas.

Taigi, teko pakliūti į minėtus kursus, kuriuose buvome, berods, tik trys pabaltiečiai: aš — iš mišrios kuopos ir vienas latvis bei vienas estas iš nemaišytų tų tautybių kuopų. Visi kiti — apie puskapį — buvo lenkai. Kursų vadovybė, jų lektoriai ir visas kitas personalas buvo tik lenkai. Dėstomoji kalba taip pat lenkų.

"RANO, RANO, RANUSZENKO..."

Kiekvieną rytą, vos tik atsikėlę nustatytu laiku, skubėdavome į lauką ir rikiuodavomės pasivaikščiavimui bei rytinei gimnastikai. Pirmiausia apeidavom gerą gabalą asfaltuotais keliais, traukdami kokią nors lenkišką dainą, dažniausiai "Rano, rano, ranuszenko..." nes ji mums geriausiai sekdavosi ir apsirodavom gražiam pušinėly, kuriame truputį pasimankštindavom, šiek tiek įvairių istorijų vienas kitas papasakodavo iš kariuomenės gyvenimo ir grįždavome vėl į kareivines, kur vykdavo pamokos klaseje. Lenkų kursantai daugiausia buvo profesionalai kariai. Vieni jų išstarnavę net daugiau dešimties metų kariuomenės eilėse, kiti kiek trumpiau, tačiau dažnas tarnavęs dar nepriklausomos Lenkijos kariuomenėje liktiniais puskarininkiais, viršilomis, kovoję frontuose prieš vokiečius bei prieš sovietus, buvę bolševikų nelaisvėję, ragavę Sibiro konclagerių, vėliau Anderso armijos formavimo dėka iš tenai išlaisvinti, kovoję Britų armijos eilėse ir t.t. ir t.t.

KURSŲ NUOTAIKOS IR LENKŲ KARIŲ CHARAKTERIAI

Visų mūsų kursantų nuotaikos, galima sakyti, buvo neblogos. Jos panašios, pasakyčiau, į bendrai karių gyvenimo nuotaikas. Tačiau, deja, nebūtų galima to paties pasakyti, jeigu kalbėtumėm specialiai apie lenkų karių charakterius, jų elgesį ir pan. Su labai mažomis išimtimis, beveik visi lenkai nežmoniškai keikdavosi, nuolat vartodavo itin negražų parnografinį žodyną, todėl aplinkuma jų tarpe nebuvo maloni. Mokyti taipogi nė vienas neturėjo jokio noro, nevedavo kursuose jokių užrašų, nuolat išdykaudavo, žodžiu, taip leisdavo laiką, tarytum kolchozininkai sovietiniam kolchoze. Tik į laikrodžius žiūrėdavo ir laiką skaičiuodavo. Todėl nenuostabu, kad kursus baigė pirmuoju ne lenkas, bet kitatautis, kuriam ir lenkų kalba ir aplinkuma buvo svetima, būtent, šių eilučių autorius, kurio kursų baigimo "Certificate" įrašyta: "...rating — Excellent"... Apie tai ir kursų vadovas, lenkų kapitonas, saviesiems priminė ir parodė jiems pavyzdžiu lietuvi.

MANO DRAUGAS ANTEK

Vienas klasės draugų, vardu Antony, buvo daug santūresnis už kitus jo tautiečius. Gal todėl jį ir pasirinkau lyg savoju draugu. Su Anteku dažnai pasikalbėdavom, netgi į Mannheimą nueidavom kartu, išeidavom į netoliese esantį miškelį ir t.t. Žodžiu, su juo buvome pasidarę gana artimi draugai.

Mudvieju susidraugavimas, galbūt, ir leido mums kartais pasikalbėti labai jau intymiomis temomis, netgi apie lietuvių — lenkų politikos reikalus.

Kartą žingsniavome abu iš Kaefertalio Mannheimo link ir netikėtai, neva juokais, Anteką užklausiau:

Mokomosios kuopos išleistuvės 4 p. p. 1934 metais. Pulko vadas gen. št. plk. V. Griganavičius įteikia pažymėjimus. Šalia mok. kp. vadas kpt. F. Neveravičius. Klisė: J. Vaičieliūnas — Tėvynės Sargyboje

BENDRUOMENĖS TARYBOS ŽODIS LIETUVIAMS

Bendruomenės Taryba, 1955 m. liepos 2—3 d. susirinkusi pirmosios sesijos New Yorke, jausdama visą atsakingumą ryšium su Tarybai atitenkančiais uždaviniais ir rinkikų pareikštu pasitikėjimu, su dideliu dėkingumu prisimena mūsų mokslo, meno, švietimo, spaudos, radijo veikėjus ir visus tuos lietuvius, kurie savo gabumus, darbą ir jėgas skiria lietuvių tautos gerovei ir ateičiai, o ypačiai mūsų brolius Lietuvoje, kurie už tautos likimą aukoja savo gyvybę ir laisvę.

Didžiudamasi Amerikos lietuvių nuopelnais lietuvybei, Bendruomenės Taryba ateina organizuotai tęsti ir plėsti jų ilgamečio darbo.

Bendruomenės Taryba nuoširdžiai dėkoja visiems bendruomeninės minties pradininkams Amerikoje, rūpestingai tą mintį ugdyusiems.

Amerikos lietuviams Taryba skelbia šiuos pagrindinius savo nutarimus:

- 1) steigti LB Kultūros Fondą, telkiantį lėšas lietuviškos kultūros, švietimo ir auklėjimo reikalams;
- 2) steigti LB Kultūros Tarybą kultūriniais klausimams ir uždaviniams;
- 3) steigti LB švietimo ir auklėjimo Tarybą.

Amerikos Lietuvių Bendruomenės Taryba džiaugiasi galėdama įsijungti į pasaulio lietuvių bendruomenės gretas. Mūsų tikslas: Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būt!

PATVIRTINTA BENDRUOMENĖS VALDYBA

Bendruomenės Taryba liepos 3 Bendruomenės Valdybos pirmininku išrinko Stasį Barzduką ir pavedė jam sudaryti visą Valdybą. Valdyba Bendruomenės Tarybos prezidiumui buvo pristatyta rugpj. 10. Rugpjūčio 23 Tarybos prezidiumas oficialiai pranešė Tarybos balsavimo duomenis (buvo balsuota paštu): už pristatytą Valdybą pasisakė 20 Tarybos narių, 7 nariai nebalsavo.

BENDRUOMENĖS VALDYBOS SUDETIS YRA TOKIA:

Pirmininkas St. Barzdukas, 7509 Lawnview Ave., Cleveland 3, Ohio;

Vicepirmininkas Dr. Alg. Nasvytis, 1380 Ansel Rd., Cleveland 6, Ohio;

— O kai bus vėl laisva Lenkija, ar ir vėl komanduosite: "Marsz na Kowno... marsz na Wilno?"...

Mano Antekas ilgokai žūrėjo į mane kiek nustebusiomis akimis ir, tik vėliau, pakraipęs kiek galvą, man šitaip atsakė:

— Aple Kowno — tai negali būti nė kalbos. Tai mūsų skystapročių pašūkavimas. O ir Wilno — aš jus užtikrinu — eiliniam lenkui nei šilta, nei šalta. Tai buvo mūsų "ponstvos", pradedant Pilsudskiu, ir kitais, "honoro" reikalas. Tai tik jų tuščios užgaidos, jeigu jų nebūtų, būtų buvę daug sveikiau ir pačiai Lenkijai.

Ir dar po kurio laiko, paėjus gal apie puskilometrį, jis užklausė mane:

— Ar esi girdėjęs lenkišką dainelę apie mūsų maršalą Rydz Smygly?

Iždininkas J. Staniškis, 7513 Lawnview Ave., Cleveland 3, Ohio;

Narys švietimui Ig. Malėnas, 1333 E. 84 St., Cleveland 3, Ohio;

Narys kultūros reikalams Alf. Mikulskis, 10400 Brighton Rd., Bratenahl - Cleveland 8, Ohio;

Narys kult. informacijai J. Stempužis, 1203 E. 74 St., Cleveland 3, Ohio.

Sekretorius K. Augulis, 7517 Myron Ave., Cleveland 3, Ohio;

Kęstutis Jankevičius

PARTIZANUI IŠEINANT

*Kelk, mergyt! Nebelaikas ilsėtis!
Iš sapnų karalystės pabusk!
Juodi debesys raitos virš klėties
Ir riaumoja perkūnais dangus.*

*Prisiglaudus prie mano krūtinės,
Leisk dar kartą akis išbučiuot,
Ir išklysiu... Kaip paukščiai išklysta
Iš namų, kai ateina ruduo.*

*Ar nuspalvins lankas mėnesienos,
Ar trankysis po sodžius audra,
Aš svajonėse grįšiu kasdieną
Į šią klėtį atgal pas tave.*

*Jei dangus ilgai liktų užtemęs,
Nepraskaidrintų saulė miglos,
Tu neverk, čia ne ašarų reikia,
Lai beržai už tave paraudos.*

*Neraudot, bet kovoti mes turim,
Tesužino pasaulis platus,
Kad lietuvis į mišką išėjo
Už teriojamus savo namus.*

Nors, tiesą pasakius, dar Vilniuje gyvendamas, kai praėdavom pro tuos rūmus, kuriuose, esą, kadaise Napoleonas buvęs apsistojęs ir iš kurių balkono, Lenkijos ultimatumo metu, minimas maršalas šaukęs minioms: "Marsz na Kowno", buvau girdėjęs kažką panašaus, tačiau pasakiau, kad ne. Mano Antekas "padeklamavo" tuomet tą dainelę, kuri prasidėjo šiais žodžiais:

Marszalka Smygly Rydz,
Dla Polsczla niedal nic...

Kaip tik tą pačią dainelę buvau tikrai girdėjęs ir Vilniuje. Pasirodo, ji buvo gana populiari visoje Lenkijoje.

Taigi, iš tikrųjų, maršalų gadynė nieko gero nedavė Lenkijai, tik... tuščias ambicijas ir dar tuštesnes užgaidas.

KRYŽIUOTIS

Iš lenkų kalbos vertė KAZYS JANKŪNAS

HENRIKAS SIENKIEVIČIUS

SANTRAUKA IŠ PRAEJUSIŲ NUMERIŲ:

Po pamaldų Zbyška patarnavo kunigaikštie- nei Danutei prie stalo bendruose su karalium pusryčiuose. Tarp svečių būta ir Ordino pasiuntinio Lichtenšteino, kurį Zbyška, bekeliaudamas Krokuvon, vos jietimi nenudūrė, nes savo širdies mergelei buvo pažadėjęs tris pavo plunksnas nuo kryžiuočio šalmo. Už pasiuntinio užpuolimą jam grėsė iš Jogailos baismė.

Pusryčių metu Lichtenšteinas pasiskundė Jogailai, kad pakeliui į Krokuvą, į laukiamo sosto įpėdinio krikštynas, jis buvo užpultas lenko riterio ir vos nežuvo. Tada Zbyška pats prisipažino, kad pasikarščio ir puolė pasiuntinį, jo nepažindamas. Jogailos įsakymu jis vietoj buvo suimtas ir uždarytas į bokštą.

Kitą dieną Macka nuėjęs pas Jogailą pradėjo prašyti, kad paleistų Zbyšką. Vieton jo galvos, kad patenkintų įstatymo griežtumą ir kryžiuočio kerštingumą, jis pasiūlė savąją.

—○—

Taip bekalbėdamas apkabino karaliaus kojas, o karaliaus akys pradėjo mirksėti — tai buvo jo susijaudinimo ženklas — ir tarė:

— Niekada nebus, kad aš tikrajam riteriui įsakyčiau nekaltai galvą nukirsti!

— Ir teisybės nebūtų, — pridūrė kaštelionas. — Įstatymas kaltąjį baudžia, bet tik slibinas nežiūri, kieno kraują jis geria. O jūs atsiminkite, kokia gėda ištiktų jūsų giminę. Jūsų brolvaikiui sutikus su jūsų siūlymais, ir jūs ir jo ainiai būtų visų laikomi negarbingiausiais žmonėmis...

— Nesutiktų jis, — atkirto Macka, — bet, jei šitaip įvyktų be jo žinios, tada jis už mane keršytų, kaip kad aš už jį keršyčiau...

— Skubėkite pas kryžiuotį, kad jis nesiskųstų, — patarė kaštelionas.

— Jau buvau.

— Ir kas? — paklausė karalius. — Ką jis pasakė?

— Pasakė, kad turėjau pakeliui į Tynecą prašytis dovanojamas. O jei tada aš nenorėjau, tai dabar jis nenorįs...

— O kodėl jūs nenorėjote?

— Nes reikalavo, kad nuo arklių nulipė atleidimo prašytume.

Karalius užvertė plaukus už ausų ir norėjo kažką atsakyti, bet tuo pat metu įėjo dvariškis ir pranešė, kad riteris iš Lichtenšteino norįs pasimatyti.

Tai išgirdęs, Jogaila pažvelgė į Jaską, o paskui į Macką, bet, tikėdamasis, kad šita proga galima bus kaip nors šį reikalą likviduoti, leido jiems pasilikti.

Tuo metu įėjęs kryžiuotis nusilenkė karaliui ir tarė:

— Garbingasis pone, štai čia yra skundas dėl įžeidimo, kuris mane ištiko jūsų karalijoje.

— Įteikite šiajam, — atsakė karalius, rodydamas į Jaską iš Tenčyno.

Bet kryžiuotis, žiūrėdamas tiesiai į karalių, tarė:

— Nežinau jūsų įstatymų ir jūsų teismų, bet žinau, kad ordino pasiuntinys gali tik pačiam karaliui skųstis.

Mažos Jogailos akys tiktai sužaubavo, tačiau ištiesė ranką, paėmė skundą ir perdavė jį Jaskai.

Pastarasis jį išvyniojęs pradėjo skaityti, bet beskaitant jo veidas staiga pradėjo blaustis.

— Pone, — pagaliau pratarė, — jūs taip reikalaujate šito jaunuolio gyvybės, tarytum jis

būtų viso ordino pabaisa. Gaila man jūsų, kryžiuočiai, kad jūs jau net ir vaikų pradodate bijoti.

— Mes nieko nesibijome, — atšiauriai atkirto komtūras.

— O ypač Dievo, — tyliai pridūrė senasis kaštelionas.

Kitą dieną Povala iš Tačevo darė viską, kad sumažintų Zbyškos kaltę kašteliono teisme. Bet veltui jis stengėsi šito įvykio kaltę suversti jaunystei ir nepatyrimui; veltui įtikinėjo, kad ir bet kuris vyresniojo amžiaus vyras, prižadėjęs nurauti tris povo plunksnas ir meldęsis, kad taip įvyktų, ir pagaliau staiga jas prieš save išvydęs, — galėjo tai palaikyti Dievo ženklu, kad jo maldos išklaustytos. Tiktai vieno dalyko jis negalėjo nuginčyti: kad Zbyškos ietis būtų persmeigusi kryžiuočio krūtinę, jei jis ten nebūtų laiku įsikišęs. Komtūras įsakė pateikti teismui jo tą dieną vilkėtus šarvus ir pasirodė, kad šitie šarvai buvo visai lengvi, naudojami tik švenčių metu, ir kad Zbyška, turint galvoje jo neįprastą jėgą, būtų lengvai juos pradūręs ir patį komtūrą nukovęs. Vėliau teismas klausinėjo Zbyšką, ar jis tikrai norėjęs kryžiuotį nukauti, ir Zbyška nesigynė. “Šaukiau jam iš tolo, — tarė, — kad ietį pakeltų, nes gyvas nebūtų leidęsis, kad plunksnas jam nuraučiau. Bet, jei ir jis iš tolo būtų šaukęs, kad esąs pasiuntinys, tada būčiau palikęs jį ramybėje”.

Šitie jo žodžiai labai patiko į teismą susirinkusiems riteriams ir tuojuo kai kurie jų pradėjo šaukti: “Teisybė! Kodėl nešaukė!” Tačiau kašteliono veidas pasiliko rimtas ir rūstus. Liepęs visiems nutilti ir pats kurį laiką tylėjo. Tik vėliau, įsmeigęs į Zbyšką tyrinėjantį žvilgsnį, paklausė:

— Ar gali Dievo Kančios vardu prisiekti, kad nematei apsiausto ir kryžiaus!

— Jokių būdu! — atsakė Zbyška, — nes, nematęs kryžiaus, būčiau galvojęs, kad tai mūsų riteris, o savojo būčiau tikrai nepuolęs.

— O kokių būdu kitoks kryžiuotis galėjo ties Krokuva atsirasti, jei jis nebuvo pasiuntinys ar pasiuntinio ryšininkas?

Į tai Zbyška nieko neatsakė. Visiems atrodė pernelyg aišku, kad, jei Povala nebūtų įsikišęs, šiuo metu prieš teismą gulėtų ne pasiuntinio šarvai, bet pats pasiuntinys. Net ir tie, kurie iš visos širdies palaikė Zbyškos pusę, suprato, kad sprendimas Zbyškai negali būti palankus...

Praslinkus valandėlei kaštelionas pagaliau prabilo:

— Kadangi pasikarščiavęs nepagalvojai, ką puoli, ir veikei be pykčio, todėl Išganytojas mūsų į šitai atsižvelgs ir tau atleis, bet tu, apgailėtinas tvariny, prašyk Šv. Mergelės užtarimo, nes įstatymas negali palikti tavęs nebausto...

Išgirdęs šiuos žodžius Zbyška, nors ir tikėjosi tai išgirsias, truputį pabalo, bet paskui užvertė aukštyn ilgus savo plaukus, padarė Kryžiaus ženklą ir tarė:

— Dievo valia tebūnie, nors ir sunki!

Paskui pažvelgė į Macką ir akių žvilgsniu parodė jam į Lichtenšteiną, tarytum norėdamas pasakyti, kad Macka pastarąjį atsimintų. Macka į tai galva padarė ženklą, kad supranta ir kad neužmirš. Suprato šitą susižvalgymą ir Lichtenšteinas, ir, nors jo kūne plakė taip pat narsi ir atkakli širdis, bet vis dėlto šiurpulys perbėgo jo kūnu nuo pat galvos iki kojų. Kryžiuotis matė, kad su tuo senuoju riteriu, kurio veido jis negalėjo per šalmą gerai išžiūrėti, nuo šio laiko turės lenktyniauti dėl gyvybės ir mirties, negalėdamas niekur pasislėpti, ir, kad, pabaigęs pasiuntinio pareigas, turės su juo susitikti nors ir pačiam Malburge.

Tuo tarpu kaštelionas pasitraukė į gretimą kambarį, kad padiktuotų Zbyškos sprendimą guviam raštuose raštininkui. Kai kurie riteriai tuo metu prisiartino prie kryžiuočio ir tarė:

— Duok Dieve, kad Paskutinysis Teismas tau būtų gailėstingesnis! Kraujo trokšti?

Bet Lichtenšteinas vertino tiktai Zavišos nuomonę, nes pastarasis buvo pagarsėjęs ir karo žygiuose, ir riterių papročių žinojimu, ir nepaprastu griežtumu juos vykdant. Kebliausiose bylose, liečiančiose riterių garbės reikalus, buvo kreipiamasi į jį, kartais net iš labai tolimų kraštų, ir niekas nedrįso priešintis ne tik dėlto, kad dvikovoje jis buvo nenugalimas, bet ir dėlto, kad jis buvo laikomas “garbės veidrodžiu”. Jo tartas vienas pagyrimo ar papeikimo žodis greitai pasklisdavo lenkų, vengrų, čekų ir vokiečių riterių tarpe ir suteikdavo riteriui arba garbės aureolę arba gėdos dėmę.

Prie jo tad prisiartino ir Lichtenšteinas ir, tarytum norėdamas pasiteisinti dėl savo užsispyrimo, tarė:

— Tik pats Didysis magistras kartu su kapitula galėtų jo pasigailėti, bet aš — negaliu...

— Jūsų magistras negali kištis į mūsų įstatymus; savo malonę čia gali parodyti ne jis, bet mūsų karalius, — atsakė Zaviša.

— Aš, kaip pasiuntinys, privalėjau reikalauti bausmės.

— Anksčiau buvai riteris, kaip pasiuntinys, Lichtenšteinai..

— Argi aš negarbingai elgiuosi?

— Pažįsti mūsų riterių įstatymus ir žinai, kad du žvėrys yra riteriams pavyzdžiai: liūtas ir avinėlis. Kurį gi tu šiuo atveju pasekei?

— Ne tu esi mano teisėjas..

— Klausai, ar nesi nusikaltęs savo garbei, todėl aš ir atsakiau taip, kaip galvoju.

— Blogai man atsakei: šito aš negaliu suvirškinti.

— Tavisis, ne mano pyktis tave pasmaugs.

— Bet Dievas atsimins, kad labiau paisiau ordino garbės, kaip savo garso..

— Jis teis mus visus.

Tolimesnę jų kalbą nutraukė kašteliono ir sekretoriaus pasirodymas. Nors visi jautė, kad sprendimas nebus palankus kaltinamajam, tačiau salėje išviešpatavo kurti tylą. Užėmęs vietą už stalo, kaštelionas paėmė į rankas kryžių ir liepė Zbyškai atsiklausti, o sekretorius pradėjo lotyniškai skaityti sprendimą, kurio nei Zbyška, nei kiti riteriai nesuprato, tačiau visi jautė, kad tai yra mirties sprendimas. Pabaigus skaityti, Zbyška mušėsi į krūtinę, kartodamas: "Dieve, pasigailėk manęs, nusidėjėlio". Paskui staiga pakilo ir puolė į Mackos glėbį, o Macka pradėjo bučiuoti jo galvą ir akis.

Tos pat dienos vakarą trimitų garsams aidint, kiekviename aikštės kampe karaliaus šauklys pranešė visiems riteriams, svečiams ir miestionims, kad kašteliono sprendimu bajoras Zbyška iš Bogdanieco yra nuteistas mirties bausme, nukertant galvą.

Tačiau Mackai pavyko išprašyti, kad sprendimas nebūtų tučtuojau vykdomas, nes to meto papročiais nuteistajam žmogui buvo duodama laiko atsisveikinti su šeimos nariais ir susitaisyti su Dievu. Net ir pats Lichtenšteinas nereikalavo, kad sprendimas būtų tuojau vykdomas, nes suprato, kad įžeista ordino garbė buvo atstatyta. Be to, jis jautė, kad yra nepatogu įžeisti galingą karalių, pas kurį buvo pasiūstas ne tiek krikštynose dalyvauti, kiek derėtis dėl Dobrynės žemių. Bet šitokiam jo sprendimui susidaryti labiausiai padėjo visų susirūpinimas karalienės

sveikata. Krokuvos vyskupas net ir girdėti nenorėjo apie sprendimo vykdymą prieš didžiojo laukimo rezultata, nes žinojo, kad egzekucijos bus negalima nuo karalienės nuslėpti, o gandas apie mirties bausmę galėjo ją smarkiai sukrėsti. Tokiu būdu iki sprendimas bus įvykdytas, Zbyškai pasiliko dar daug laiko, galbūt net ir keletas mėnesių, susitvarkyti savo reikalus ir atsisveikinti su artimaisiais.

Macka jį lankė kasdien ir guodė, kaip mokėjo. Jie graudžiai kalbėdavosi apie neišvengiamą Zbyškos mirtį ir dar graudžiau — kad jų giminė galinti išnykti.

— Nieko nebus kitaip, turite susirasti žmoną, — tarė kartą Zbyška.

— Man geriau patiktų įsūnyti kokį giminaitį, kad ir tolimą, — atsakė susigraudinęs Macka. — Kur man apie moteris galvoti, kai tau turi galvą nukirsti. Pagaliau, jei būtina tektų kurią nors vesti, nevesiu, kol pasiūsiu Lichtenšteinui šaukimą į riterišką dvikovą ir kol savo keršto neįvykdysiu. Jau tu dėl to nebijok..

— Tegu Dievas jums atlygina, nors tuo galiu guostis! Žinojau, kad jam nedovanosite. Bet kaip tai įvykdysite?

— Įvykdžius jam savo uždavinius, bus arba karas arba taika — supranti? Jei bus karas, išsiūsiu jam šaukimą, kad prieš kautynes stotų su manim į dvikovą.

— Ant sumindytos žemės?.

— Taip, ant sumindytos žemės, raitas arba pėsčias, bet tik iki mirties, o ne iki nelaisvės. O jei bus taika, nuvyksiu į Malburgą ir ietimi trenksiu į pilies vartus, o trimitininkui įsakysiu trimituoti, kad jį mirtin šaukiu. Jau jis man nepasislėps.

— Žinoma, nepasislėps. Ir tokią pirtį jam užkursite, kad ir pats norėčiau ją pamatyti.

— Norėtumei? Su Zaviša nesikaučiau, ir su Paška, taip pat ir su Povala, bet nesigiriant, tokius kaip jis — du paguldyčiau. Pamatys tas kryžiuotpalaikis! Ar gi nestipresnis buvo tas fryzų riteris? O kai kirtau jam iš viršaus į galvą be šalmo, tai kur mano kirvis sustojo? Tik jo dantys mano kirvį sulaikė. Gal ne?

Zbyška atsiduso patenkintas ir tarė.

— Lengviau bus man žūti.

Ir abu pradėjo dūsauti, o paskui vyresnysis riteris pradėjo sujaudintu balsu kalbėti:

— Tu nesirūpink. Tavo kaulams neteks vie- niems kitų ieškoti paskutiniojo teismo dieną. Už-

sakiau tau ažuolinį karstą tokį, kad geresnio ir Mergelės Marijos vienuolės nebeturi. Nežūsi tu kaip koks bernas ar net neseniai iškeptas bajoras. Neleisiu, kad tavo galva būtų nukirsta ant to paties patiesalo, ant kurio miesčionims galvas kertą. Susitariau su Amilėjumi, kad tau duotų visai naują medžiagą, iš kurios ir pats karalius galėtų sau apsiaustą pasisiūdinti. Ir mišių tau nepagailėsiu — nebijok!

Zbyškos širdis džiaugėsi tai girdėdama, ir jis, pasilenkęs prie dėdės rankos, pakartojo:

— Tegu Dievas jums atlygina.

Tačiau kartais, nepaisant visų paguodos žodžių, jį kankindavo begalinis liūdesys. Kitą kartą, vos spėjęs pasisveikinti su jį aplankiusiu Macka, žiūrėdamas per geležinius sienos virbus, paklausė:

— O kas vyksta ten, pilyje?

— Auksinė giedra, saulutė šildo — visas pasaulis džiaugiasi.

Tai išgirdęs, Zbyška apkabino savo kaklą abiem rankom ir atmetęs galvą, tarė:

— O, galingasis Dieve! Kad taip užsėdus arklių pasijodinėti po laukus, po plačiuosius. Sunku jaunam mirti! Baisiai sunku!

— Žūsta žmonės ir su arkliais! — atkirto Macka.

— Taip, bet kiek prieš tai jie lavonų pakloja!..

Ir pradėjo klausinėti apie karaliaus pilyje matytus riterius: Zavišą, Farurėjų, Povalą, Lisą ir visus kitus — ką veikia, kaip laisvalaikį leidžia, kokiose rungtyneose dalyvauja? Ir klausėsi atidžiai Mackos atsakinėjimų: kaip anksti rytą šarvuoti per arklius šoka, kaip virves traukia ir kaip kaunasi kardais ir švino ašmenimis kirviais, kaip linksminasi ir kokias dainas dainuoja. Zbyška visa savo širdimi geidė būti kartu su jais, o išgirdęs, kad tuojau po krikštynų Zaviša rengiasi išvykti kažkur į Vengriją prieš turkus, negalėjo susilaikyti nesušukęs:

— O kad ir mane leistų su juo! Geriau nuo pagonio rankos žūčiau!

Bet taip negalėjo būti, o tuo tarpu įvyko kas kita. Abi kunigaikštienės nepaliovė galvojusios apie Zbyšką, kuris buvo jas sužavėjęs savo jaunyste ir grožiu. Pagaliau kunigaikštienė Aleksandra sugalvojo parašyti laišką magistrui. Magistras iš tikrųjų negalėjo pakeisti kašteliono sprendimo, bet galėjo jaunuolį užtarti pas karalių. Karaliui Jogailai nepritiko Zbyškos pasigailėti, nes buvo nusikalsta prieš pasiuntinį. Tačiau

atrodė tikras dalykas, kad jis Zbyškos pasigailėtų, jei pats Didysis magistras įsikištų. Tokiu būdu abiejų damų širdyse vėl atgimė viltis. Kunigaikštienė Aleksandra, pati jausdama silpnybę vienuoliškiems riteriams, buvo nemažai vertinama ir pačių riterių. Ne kartą ją pasiekdavo iš Malburgo turtingos dovanos ir laiškai, kuriuose magistras ją vadino garbinga ir dievobaiminga geradare ir ypatinga ordino globėja. Jos žodžiai galėtų daug ką paveikti ir todėl atrodė beveik tikra, kad jos prašymas būtų išklaustas. Reikėjo tik susirasti pasiuntinį, kuris sugebėtų trumpiausiu laiku laišką nugabenti ir grįžti su atsakymu. Išgirdęs apie tai, senasis Macka ėmėsi šio uždavinio negaišdamas...

Įprašytas kaštelionas sutiko iki tam tikro laiko palaukti su sprendimo vykdymu. Pilnas pasitikėjimo Macka negaišdamas dar tą pačią dieną pradėjo rengtis į kelionę, o paskui patraukė dar pas Zbyšką, kad paskelbtų jam šitą laimingą žinią.

Pačiu pirmuoju momentu Zbyška pražydo džiaugsmu, lyg tarytum bokšto durys būtų jam atidarytos. Tačiau paskui susimąstė, greitai atsigavo ir tarė:

— Kas ten iš vokiečių ko nors gera sulauks! Lichtenšteinas taip pat galėjo prašyti karaliaus malonės ir, taip darydamas, būtų dar laimėjęs, nes apsisaugotų nuo keršto, — bet vis dėlto nieko nenorėjo daryti..

— Jis įsižeidė, kad jo Tyneco kelyje neatsi-prašėme. Apie magistrą Konradą žmonės blogai nekalba. Pagaliau pralaimėti šitame dalyke nieko nepralaimėsi.

— Teisybė, — tarė Zbyška, bet tenai žemai jam nesilankstykite.

— Kam aš turiu lankstyti? Kunigaikštienės Aleksandros laišką vežu — ir tiek...

— Taip, jei toks geras esate, tegu Dievas jums padeda...

Staiga pažvelgė į dėdę ir tarė:

— Jei karalius man atleis, tai Lichtenšteinas bus mano, ne jūsų. Atsiminkite...

— Dar galva netikra, todėl jokių pasižadėjimų nedaryk. Ir taip per daug kvailių pasižadėjimų davei, — pykdamas atsakė senasis.

Paskui abu apsikabino, ir Zbyška pasiliko vienas. Jo sieloje maišėsi viltis ir netikrumas. Atėjo naktis, o su ja ir audra. Virbais išpinti langai tarpais nušvisdavo žaibų pašvaistėmis, o griaustinis drebino kalėjimo sienas. Įsisukęs į bokštą švilpaujantis vėjo gūsis užgesino prie jo

Pilietis, turtingas žydas ir riteris viduramžiais

lovos spinksinčią lempelę, ir paskendęs tamsoje Zbyška vėl neteko bet kurios vilties ir per visą naktį nepajėgė nė akių sumerkti...

— Jau aš mirties neišvengsiu, — galvojo, ir niekas man negali padėti.

Tačiau rytą atėjo jo aplankyti kunigaikštienė Ona Janušienė kartu su Danute, kuri atsinešė ir kankles. Zbyška, nors ir buvo išvargintas nemigo nakties, netikrumo ir savo nedalios, tačiau neužmiršo riterio pareigos — pademonstruoti susižavėjimą Danutės grožiu.

Kunigaikštienė pakėlė į jį pilnas liūdesio akis ir tarė:

— Nesidžiauki ją, nes, jei Macka nepargabens laimingos žinios arba ko gero visai negrįš, tada tu, vargšeli, netrukus danguje džiaugsies geresniais dalykais.

Ir tada, begalvojant apie jaunojo riterio likimą, pasipylė jos veidu ašaros. Tuo pačiu pasekė ir Danutė. Zbyška vėl pasilenkė prie jų kojų, nes ir jo širdis, girdėdama verksmus, pradėjo tirpti kaip vaškas krosnyje. Jis nemylėjo Danutės taip, kaip vyras myli mergaitę, tačiau jautė, kad ją myli iš visos širdies ir kad į ją

žiūrint krūtinėje vyksta tokie dalykai, tarytum tenai būtų visai kitas žmogus, netoks griežtas, netoks impulsyvus, netrokštąs taip labai karo ir tuo pat metu besilgijs meilės. Jį apėmė toks gailstis, kad turi jos netekti ir kad negalės įvykdyti to, ką prižadėjo.

— Jau aš tau, vargšele, nepaklosiu po kojomis povo plunksnų, — kalbėjo. — Tačiau į Dievo akivaizdą stojęs, tarsiu: “Atleisk man, Viešpatie, nuodėmes, bet jei žemėje yra kas gero, suteik ne kam kitam, o tik panelei Jurandaitei iš Spychovos”.

— Neseniai susipažinote, — tarė kunigaikštienė. — Dievas neišklausys tavęs, nes viskas būtų veltui.

Zbyška pradėjo atsiminti viską, kas buvo įvykę Tyneco smuklėje, ir vėl pasidarė linksmas. Pagaliau pradėjo Danutės prašyti padainuoti tą pačią dainą, kurią tada dainavo ir kada jis pagriebė Danutę nuo suolo ir atnešė pas kunigaikštienę.

Ir Danutė, nors ir nebūdama nusiteikusi dainuoti, tuojuo pakėlė galvutę į lubas ir primerkusi kaip paukštelis akutes pradėjo:

O kad aš turėčiau
Sparnelius kaip gulbė,
Skrisčiau pas Jonelį
Į Sileziją.
Nutūpčiau ašen
Tenai ant tvorelės:
“Pažvelk tu į mane
Vargšę našlaitėlę.”

Bet staiga iš po jos vokais užspausių akių pabiro ašaros ir negalėjo daugiau dainuoti. O Zbyška sugriebė ją į rankas, kaip ir aną sykį Tyneco smuklėje, ir pradėjo vaikščiodamas po patalpą pakiliai kalbėti:

— Ne damos aš tavyje ieškojau. Tegu tik Dievas mane išsaugo, tegu tik tu subręsti ir tegu tik tavo tėveliai leidžia — tada aš tave tai vesčiau, mergaite!..

Apkabinusi jo kaklą, Danutė paslėpė savo išverktą veidą ant jo pečių, o gailstis jame augo kaskart didesnis ir, plaukdamas iš pačios slaviškos širdies gelmės, jo krūtinėje išsiliejo liaudies dainos žodžiais:

Tai aš tave imčiau,
tai vesčiau, mergaite!

VI

Tuo metu vyko įvykiai, kurių šešėlyje kiti rūpesčiai žmonių akyse neteko bet kurios reikšmės. 21 dienos pavakarėje pasklido pilyje žinia apie staigų karalienės nusilpnėjimą. Išsaukti gydytojai kartu su vyskupu išbuvo jos kambariuose per visą naktį, o tuo tarpu iš karalienės damų buvo nugirsta, kad karalienę pradėjo varginti perankstyvi skausmai. Krokuvos kaštelionas Jaska iš Tenčyno tą pačią naktį išsiuntė pasiuntinius pas išvykusį karalių. Kitą rytą žinia pasklido mieste ir apylinkėse. Buvo sekmadienis, todėl žmonių minios užtvėnkė bažnyčias, kuriose kunigai liepė žmonėms melstis už karalienės sveikatą. Visos abejonės staiga išnyko. Po pamaldų svečiai riteriai, atvykę į gimtųjų šventę, bajorai ir pirklių atstovai patraukė į pilį. Cechai ir brolijos žygiavo su vėliavomis. Apie pietų metą nesuskaitomos minios žmonių apgulė Vavelio pilį, karaliaus lankininkai maišėsi minioje, darydami tvarką ir įsakydami laikytis tyliai ir ramiai. Miestas beveik visai ištuštėjo, tik tarpais tuščiomis gatvėmis praeidavo būriai aplinkinių ūkininkų, patyrusių apie karalienės ligą ir norinčių prisiskverbti arčiau pilies. Pagaliau pagrindiniuose vartuose pasirodė vyskupas ir kaštelionas, o su jais ir katedros kanauninkai, karaliaus patarėjai ir riteriai. Jie slinko palei sienas ir su naujiena reiškiančiais veidais pradėjo žmonėms įsakinėti susilaikyti nuo šūkavimų, kad nepakenktų sergančiai karalienei. Tada jie visiems bendrai paskelbė, kad karalienė pagimdė dukterį. Žinia pripildė visų širdis džiaugsmu, ypač kad tuo pat metu buvo patirta, jog, nepaisant perankstyvo gimdymo, nei karalienei, nei kūdikiui negresia joks numatomas pavojus. Minios pradėjo retėti, nes prie pilies negalima buvo šūkauti, o kiekvienas iš džiaugsmo norėjo ir patriukšmauti. Ir iš tikrųjų, vos tik buvo pasiekta į turgavietę vedančios gatvės, pasigirdo ir dainos ir džiaugsmingi šūkavimai. Žmonių džiaugsmo netemdė ir faktas, kad pasaulio šviesą išvydo mergaitė, o ne berniukas. "Ar buvo bloga, kalbėjo, kad karalius Liudvikas neturėjo sūnų ir kad Jadvyga paveldėjo karalių? Per vedybas su Jogaila valstybės galybė padvigubėjo. Taip pat bus ir dabar. Kur rasti tokią įpėdinę, kokia bus mūsų karalaitė, nes nei Romos imperatorius, nei joks kitas karalius neturi tokios didelės valstybės, tokių plačių žemių ir taip gausiai riterių. Dėl jos rankos varžysis galingiausi valdovai, lenksis

karalienei ir karaliui, važinės į Krokuvą, o mums, pirkliams, tas bus naudinga, nekalbant jau apie tai, kad kuri nors nauja valstybė, Čekija ar Vengrija, vėl susijungs su mūsų karalija". Taip tarp savęs kalbėjo pirkliai, ir džiaugsmas augo valandėlėmis. Žmonės linksminosi namuose ir smuklėse. Turgaus aikštė prisipildė šviesų ir žibintų. Priemiesčiuose prie Krokuvos gyvenantieji ūkininkai, kurių kas kartą vis daugiau atsikeldavo į Krokuvą, susibūrė į stovyklas apie savo vežimus. Žydai posėdžiavo prie sinagogos Kazimierinėje. Iki vėlyvos nakties, beveik iki aušros, turgaus aikštėje būriavosi žmonės, ypač apie rotušę ir svarstyklių pastatus lygiai taip, kaip per didžiąsias muges. Žmonės dalinosi žiniomis, skverbėsi artyn pilies naujų patirti ir būriais apspisdavo iš ten grįžtančiuosius.

Blogiausia žinia buvo ta, kad vyskupas Petras naujagimę pakrikštijo tą pačią naktį: buvo daroma išvada, kad mergaitė turinti būti labai silpna. Gudresnieji miestiečiai tačiau pasakojo nutikimus, pagal kuriuos vos gyvi pakrikštyti naujagimiai tuoj pat po krikšto parodydavę didelę jėgą gyventi. Tokiu būdu jų viltys augo, o jas dar labiau didino naujagimei suteiktas vardas. Buvo kalbama, kad joks Bonifacas ar Bonifacija negali numirti tuojau atėję į šį pasaulį, nes jiems esą pavesta padaryti ką nors gera, o pirmaisiais jų gyvenimo metais, ypač pirmaisiais mėnesiais vaikas negali padaryti nieko, nei gera, nei bloga.

Kitą dieną iš pilies atėjo žinios, nepalankios nei motinai, nei kūdikiui, ir sukrėtė visą miestą. Bažnyčiose per visą dieną buvo spūstis, tarytum atgalio metu. Pasipylė maldų ir pažadų jūros už karalienę ir karalaitę. Susijaudinę miestiečiai stebėjo, kaip neturtingi ūkininkai aukodavo ketvirtį saiko javų, kiti avinėlius, vištas, džiovinų grybų virtines ar maišelius riešutų. Riteriai, pirkliai ir amatininkai taip pat skyrė gausias dovanas. Buvo pasiųsti pasiuntiniai į stebuklingas vietas. Astrologai tyrinėjo žvaigždes. Pačioje Krokuvoje buvo įsakytos maldingos eisenos, kuriose dalyvavo visi cechai ir visos brolijos. Visas miestas plevėsavo vėliavomis. Taip pat įvyko ir vaikų eisenos, nes buvo tikima, kad nekalti kūdikiai lengviausiai gali išprašyti iš Dievo malonių. Per miesto vartus vyko vis nauji būriai žmonių iš apylinkių.

Ir taip diena bėgo paskui dieną tarp nuolatinio varpų skambėjimo, bažnyčiose susirinkusių žmonių šnabždėjimo, eisenų ir pamaldų. Bet, kai

savaitei praėjus ir karalienė ir kūdikis dar tebebuvo gyvi, į žmonių širdis pradėjo grįžti pasitikėjimas. Žmonėms atrodė neįtikėtinas dalykas, kad Dievas galėtų pasišaukti valstybės valdovę, kuri, tiek daug Jam padariusi, turėtų palikti nebaigtus didelius dalykus. Mokytieji prisimindavo, kiek daug ji buvo padariusi Akademijai, dvasininkai — Dievo garbei, valstybininkai — taikai tarp krikščionių karalių, teisės žinovai — teisingumui, neturtingieji — kiek gero vargšams. Ir visiems netilpo galvoje, kad karalijai ir pasauliui taip reikalinga gyvybė būtų taip anksti nutraukta.

Tuo tarpu liepos 13 dieną gedulingi varpai paskelbė kūdikio mirtį. Miestas vėl subruzdavo, ir netikrumas apgaubė žmones. Žmonių minios vėl apsupo Vavelį, teiraudamosios apie karalienės sveikatą. Tačiau šiuo metu nepasirodė nė vienas su geromis naujienomis. Apskritai, įvažiuojančių į pilį ir grįžtančių iš jos ponų veidai darėsi kas dieną vis labiau nuliūdę. Buvo kalbama, kad kunigas Stanislovas, laisvųjų mokslų magistras Krokuvoje, jau nepasitraukia nuo karalienės, kas dieną priimančios Šv. Sakramentus. Taip pat buvo kalbama, kad kiekvieną kartą komuniiją priėmus jos kambariai sušvinta dangiškomis šviesomis. Kai kurie sakėsi matę tai pro langą. Tačiau šitos kalbos spaudė karalienei atsidavusių damų širdis, nes jos galvojo, kad tokie ženklai rodo, jog karalienė artėjanti į antžemišką gyvenimą.

Kai kurie tačiau netikėjo, kad gali įvykti toks baisus dalykas, ir stiprinosi viltimi, kad teisingasis dangus pasitenkinsias viena auka. Tačiau liepos 17 dieną, penktadienio rytą žmonėse pasklido žinia, kad karalienė merdi. Kas buvo gyvas, skubėjo prie pilies. Miestas tiek ištuštėjo, kad jame liko tik paliegėliai, nes net ir motinos su kūdikiais išskubėjo prie pilies vartų. Parduotuvės buvo uždarytos; valgis nebuvo gaminamas. Sustojo visas gyvenimas, o tuo tarpu prie Vavelio juodavo žmonių minia — nerami, išgąsdinta, bet tylinti.

Apie 13 val. pasigirdo katedros bokšto varpas. Iš karto nebuvo suprasta, ką tai galėtų reikšti, tačiau baimė pradėjo šiaušti žmonėms plaukus. Visų galvos ir akys nukrypo į bokštą, į kas kartą vis labiau įsisiūbuojantį varpą, kurio gailių skambėjimą pradėjo kartoti pranciškonų, Šv. Trejybės, Šv. Mergelės Marijos ir visi kiti ilgo ir plataus miesto varpai. Pagaliau buvo suprasta, ką tas varpų dejavimas reiškia, ir žmo-

nių širdys prisipildė baimės ir tokio skausmo, tarytum varpų metalinė šerdis kirstų į kiekvieno širdį.

Staiga bokšte pasirodė juoda, su didele kaukole viduryje, vėliava, kurios apačioje baltavo du kryžmai sudėti blauzdikauliai. Visos abejonės išnyko: karalienė atidavė Dievui savo sielą.

Prie pilies pasigirdo šimto tūkstančių žmonių šauksmas ir verksmas, ir susiliejo su liūdnais varpų garsais. Kai kurie krito ant žemės, kiti plėšė nuo savęs rūbus ir draskė veidus, kiti kurčiai žvelgė į pilies mūrus, dar kiti garsiai dejuavo ar, tiesdami rankas į bažnyčios ar karalienės kambarių pusę, maldavo Dievo pasigailėjimo ir stebuklo. Bet taip pat pasigirdo ir pykčio garsai, kurie dėl susijaudinimo ir nevilties panešėjo į piktžodžius. “Kodėl mūsų mylima karalienė buvo atimta iš mūsų? Kam mūsų eisenos, mūsų maldos ir prašymai? Auksiniai ir sidabriniai pažadų ženklai buvo brangūs, bet už tai nieko mes negauname. Buvo paimta, bet nieko neduota!” Kiti tačiau dejuodami ir ašarodami, kartojo: “Jėzau, Jėzau, Jėzau!” Minios žmonių norėjo patekti į pilį, kad dar kartą galėtų pažvelgti į mylimos karalienės veidą. Jų neįleido, bet pažadėjo, kad netrukus jos kūnas bus pašarvotas bažnyčioje, kur kiekvienas galėsias ją pamatyti ir už ją pasimelsti. Vėliau, pavakare didelės minios žmonių pradėjo grįžti į miestą, pasakodamiesi apie paskutines karalienės valandas, laidotuves ir stebuklus, turėsiančius įvykti prie jos kūno ir kapo. Jų tikrumu jau dabar nė vienas neabejojo. Buvo net kartojama, kad karalienė tuojau pat būsianti kanonizuota ir visiems, kurie šiam teigimui nepritarė, buvo grasoma Avignonu.

Gedulas apgaubė miestą ir visą kraštą, ir ne tik eilinis žmogus, bet ir visi galvojo, kad kartu su karaliene užgeso ir laimingoji karalijos žvaigždė. Net ir Krokuvos ponų tarpe buvo tokių, kurie matė tik tamsią ateitį. Pradėta klausinėti save ir kitus, kas dabar įvyks: ar karalius Jogaila, mirus karalienei, turės teisę valdyti karaliją, ar turės grįžti į savąją Lietuvą, į Didžiojo Kunigaikščio sostą? Kai kurie numatė ir ne be pagrindo, kad jis pats panorėsiąs atsisakyti sosto ir tokiu būdu kartu su Jogaila iš Karūnos iškris neišmatuojami plotai žemių, prasi-dės karai tarp Lietuvos ir Karalijos. Ordinas taip pat pasijus stipresnis, taip pat ir Romos imperatorius ir Vengrijos karalius — o karalija,

iki vakar dienos dar buvusi galingiausia valstybė pasaulyje, susmuks ir bus naikinama.

Pirkliai, kuriems buvo atviri dideli Lietuvos ir Rusijos kraštai, bijodami nuostolių, darė maldingus pasižadėjimus, kad tik Jogaila pasiliktu karaliumi, nors šituo atveju buvo pranašaujamas greitas karas su ordinu. Buvo žinoma, kad nuo šito karo Jogailą sulaikydavo tik karalienė. Žmonės dabar atsiminė, kaip kitados karalienė, pasipiktinusi kryžiuočių ordino gobšumu ir priekabių ieškojimu, pranašišku vizijų pagauta kalbėjo: "Kol aš gyvenu, tol sulaikau savo vyro ranką ir teisėtą pyktį, tačiau atsiminkite, kad man mirus jus ištiks bausmė už visus jūsų nusidėjimus!"

Tačiau jie savo išdidume ir aklume karo nebijojo, nes manė, kad, jai mirus, karalienės šventumo aureolė daugiau nebesulaikys savanorių plūdimo iš vakarinių kraštų. Kilus karui jie tikėjosi sulaukti tūkstančių karių iš Burgundijos, Vokietijos, Prancūzijos ir kitų tolimesnių kraštų. Tačiau Jadvygos mirtis buvo toks lemiantis įvykis, kad kryžiuočių pasiuntinys Lichtenšteinas, nelaukdamas net išvykusio karaliaus grįžimo, išskubėjo į Malburgą, kad galėtų kuo greičiausiai pranešti Didžiajam magistrui ir kapitulai svarbią ir tam tikrais atžvilgiais žiaurią žinią.

Vengrijos, Austrijos, Romos ir Bohemijos pasiuntiniai išvyko paskui jį arba pasiuntė pas savo valdovus pasiuntinius. Jogaila atvyko į Krokuvą sunkaus liūdesio slegiamas. Pirma proga ponams pareiškė, kad nenorįs be karalienės būti Lenkijos karaliumi ir kad grįšias į paveldimą Lietuvos sostą. Liūdesio kankinamas jis nebe norėjo kištis į jokių reikalus, neatsakinėjo į klausimus, o tarpais jį apimdavo toks pyktis prieš save patį, kad buvo išvykęs, kad nebuvo karalienei mirštant, neatsisveikino su ja ir ne išgirdo paskutinių jos žodžių ir pageidavimų. Veltui kunigas Stanislovas ir vyskupas jam aiškino, kad karalienės liga buvo netikėta ir kad pagal visus žmonių skaičiavimus jis turėjo pakankamai laiko grįžti naujagimio sutikti, jei gimdymas būtų įvykęs normaliu laiku. Tokie aiškinimai jam jokios paguodos neteikė ir jo skausmo nemaldė. "Ne karalius aš be jos, — atsakinėdavo vyskupui, — tik atgailaujantis nusidėjėlis, niekada nerasiantis nusiramino," paskui įsmeigdavo akis į žemę ir niekas negalėdavo iš jo daugiau žodžio ištraukti.

Tuo metu visi buvo užimti karalienės laidotu vėmis. Iš viso krašto traukė naujos minios ponų, bajorų ir valstiečių ir ypač elgetų, kurie tikėjosi laimėti daug išmaldų laidotuvių metu, truksiančiu ištisą mėnesį. Karalienės kūnas buvo pašarvotas katedroje ant tam tikro paaukštinimo, padaryto tokiu būdu, kad karalienės galva ir viršutinė kūno dalis buvo iškelta aukščiau už kojas. Taip buvo padaryta sąmoningai, kad žmonės galėtų geriau pamatyti karalienės veidą. Katedroje vyko nuolatinės nenutrūkstamos pamaldos. Prie morų degė tūkstančiai vaškinių žvakių, kurių apsiausta gulėjo jį, rami, šypsanti, panaši į baltą mistinę rožę, kryžiumi sudėtomis rankomis ant dangaus spalvos suknelės. Žmonės žvelgė į ją, kaip į šventąją ir vedė prie jos apsėstuosius, luošuosius ir sergančius vaikus ir kartą pačiame viduryje pamaldų pasigirdo riksmas kažkurios motinos, kuri savo sergančio vaiko veide pastebėjo šypsnį, sveikatos pranašą, tai šauksmą kažkokio paralizautojo, kuris staiga atgavo jėgą valdyti nelankstomus sąnarius. Tuo metu žmonių širdys sudrebėdavo, ir žinia apie stebuklą apibėgdavo bažnyčią, pilį ir miestą ir sutraukdavo kas kartą vis didesnes minias nelaimingųjų, kurie galėjo tikėti tik stebuklu atgauti savo sveikatą.

Tuo metu apie Zbyšką buvo pamiršta visai, nes kas galėjo tokios milžiniškos nelaimės metu atsiminti apie paprastą kilmingą jaunuolį ir jo kalinimą pilies bokšte. Zbyška tačiau žinojo iš pilies sargų apie karalienės ligą, girdėjo žmonių triukšmą apie pilį, o, išgirdęs minios verksmus ir varpų skambėjimą, puolė ant kelių ir, atsiminęs savo likimą, iš visos širdies pradėjo verkti dėl mylimos karalienės mirties. Jam atrodė, kad kartu su ja kažkas užgeso ir jam ir kad dėl šitos mirties yra neverta niekam gyventi pasaulyje.

Laidotuvių garsai, bažnyčių varpai, eisenu giesmės ir minių judėjimas jo buvo girdimi visą savaitę. Per tą laiką jis pasidarė susimąstęs, neteko noro valgyti ir miegoti ir vaikščiojo po savo kamerą kaip laukinis žvėris po narvą. Jį vargino vienuma, nes buvo dienų, kad net ir kalėjimo sargas neatnešdavo jam šviežio maisto ir vandens — taip visi buvo užimti karalienės laidotu vėmis. Karalienei mirus niekas jo neaplankė: nei kunigaikštienė, nei Danutė, nei Povala, kuris anksčiau jam rodė tiek daug gero, nei pirklys Amielijus, Mackos pažįstamas. Zbyška su kartėliu galvojo, kad Mackai mirus visi jį užmirštų. Tarpais jis pagalvodavo, kad jį užmirš galbūt ir

teisė, ir kad jam teks pūti kalėjime iki mirties. Tuo metu jis maldavo mirties.

Pagaliau praėjus mėnesiui nuo karalienės mirties ir prasidėjus antram, pradėjo ilgėtis Mackos grįžimo. Macka buvo prižadėjęs greitai joti ir negailėti arklio. Malburgas — ne pasaulio krašte. Per dvylika savaičių galima buvo nujoti ir grįžti, ypač, jei kas skubėjo. “Bet galbūt ir jis neskuba — su gailėsčiu galvojo Zbyška, — gal būt kur pakelėje susirado moterį ir gabenasi ją į Bogdaniečą, tikėdamasis susilaukti savojo įpėdinio, o aš čia per amžius turėsiu laukti Dievo pasigailėjimo!”

Pagaliau nustojo ir laiką skaičiaęs ir su sargu kalbėjęs ir tik iš voratinklių, pakibusių langų virbuose, suprato, kad artėja ruduo. Ištiso mis valandomis jis sėdėdavo ant lovos, pazirėmęs rankomis į kelius, pirštus panėręs į plaukus, kurie jam siekė dabar žemiau pečių, ir pusiau miegodamas, pusiau sustingęs būdamas nepakeldavo galvos net ir tada, kai atnešęs maistą sargas jį užkalbindavo. Tačiau vieną dieną sugirgždėjo vyriai ir nuo slenksčio pasigirdo pažįstamas balsas:

— Zbyška!

— Dėde! — suriko nuo suolo atsiplėšęs Zbyška.

Macka suėmė jį į glėbį, paskui rankomis suspaudė jo galvą ir pradėjo bučiuoti. Gailėstis, kartėlis ir ilgėjimasis taip suspaudė jaunuolio širdį, kad pradėjo verkti ant dėdės krūtinės kaip mažas vaikas.

— Galvojau, kad jau nebegrįšite, — tarė verkdamas.

— Nedaug ir betrūko, — atsakė Macka.

Tuo tarpu Zbyška pakėlė galvą ir, pažvelgęs į jį, sušuko:

— O kas jums atsitiko?

Ir žvelgė stebėdamasis į suliesėjusį, sukritusį ir išblyškusį kaip drobė seno kario veidą, į sulinusią jo išvaizdą ir pražilusius plaukus.

— Kas jums? — pakartojo.

Macka atsisėdo ant suolo ir valandėlę sunkiai dūsavo.

— Kas atsitiko? — tarė pagaliau. — Vos perėjau per sieną, kaip vokiečiai apšaudė mane miške iš lanko. Plėšikai riteriai! — žinai? Dar ir dabar sunku man kvėpuoti... Dievas atsiuntė man pagalbą, kitaip manęs čia jau nebematytum.

— Kas jus išgelbėjo?

— Jurandas iš Spychovos, — atsakė Macka.

(Bus daugiau)

Psalmės iliustracija iš 13 a. vaizduojanti karą, mokslus, prekybą ir žemdirbystę.

MASKOLIŲ INVAZIJA IR VILNIAUS APIPLĚŠIMAS 1655 M.

Istoriko Simo Sužiedėlio skaitytas pranešimas per Amerikos Balsą.

Bolševikai savo invazijos į Lietuvą penkiolikos metų sukaktį jungia su trijų šimtų metų sukaktimi, kai Maskva pirmą kartą giliai įsibrovė į Lietuvą, užimdama Vilnių, Kauną ir Gardiną. Abiem tom sukaktim dedama "lietuvių tautos išlaisvinimo" etiketė. Kad išlaisvinimu čia vadinamas lietuvių tautos pavergimas ir žudymas, nereikia nė aiškinti. Tačiau bolševikai ne be prasmės pabrėžia pirmąją Maskvos invaziją į Lietuvą. Ji labai gyvai primena dabartį su visu bolševikiniu teroru, ji taip pat atskleidžia Maskvos siekimą prisijungti Lietuvą. Nuostabiai tiksliai sutampa caro Aleksiejaus dekretas, kuriuo jįsai Lietuvą paskelbė savo valstybės dalimi, — su 1940-tais metais padarytu bolševikų paskelbimu, kad Lietuva įjungiamą į Sovietų Sąjungą. Sutampa taip pat ir žiaurios priemonės, kurių tam tikslui griebtasi. Kas įvyko prieš penkiolika metų, daug kas gerai prisimena ir žino tikrus faktus, kuriuos bolševikai sąmoningai iškraipo. Bet kas dėjosi prieš tris šimtus metų, yra nuėję užmarštin. Pasiklausykime, kaip ano meto liudijimai vaizduoja pirmąjį maskolių siautėjimą Lietuvoje, ir kaip rusai metraštininkai rašė apie Lietuvos pavergimą, o ne išlaisvinimą.

"Rugpiūčio pradžioje, 1655-tais metais, — skaitome ano meto raštuose, — trijų šimtų tūkstančių vyrų Maskvos kariuomenė artėjo prie Vilniaus. Miestą apėmė siaubas, nes žmonėms jau buvo žinoma, kaip maskoliai ir kazokai plėšė ir žudė gyventojus pakeliui. Iš Vilniaus skubiai buvo išvežtas šventojo Kazimiero karstas, ir paslėptas Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslas. Vilniaus gyventojai, kurie nesuskubo išbėgti, užsidarė namuose ir rūsiuose, kiti su bėgo į bažnyčias, užsitvėrė siaurose gatvėse. Jie buvo pasiryžę gyvi nepasiduoti."

"Rugpiūčio aštuntą dieną priešas apsiautė miestą, kazokai pradėjo laužtis per užtvargas, pasiliejo nekaltų žmonių kraujas. Maskoliai veržėsi į namus, į didikų rūmus, į vienuolynus ir bažnyčias, tempė iš jų žmonnes ir lavonais nuklojo gatves. Manoma, kad per vieną dieną buvo išskersta dvidešimt penki tūkstančiai žmonių."

"Rytojaus dieną į Vilnių įjojo caras Aleksiejus, iškilmingai lydimas ir pasitiktas siautėjusių kazokų klyksmo. Jis įsakė nuvalyti gatves ir lavonus sumesti į namų rūsius, bet apieškoti bažnyčias ir kapines, ir jeigu ten rastų palaidotus Lietuvoje pri-

glaustus bėglius iš Maskolijos, išvilkti juos iš kapų ir ištaškyti į keturis vėjus. Bažnyčios ir vienuolynai buvo žvėriškai išgriosti, karstai išvartalioti, altoriai išniekinti ir išdaužyti. Buvo nuplėšti variniai stogai nuo namų, surinkti bažnyčių varpai, indai, taurės ir kas tik buvo brangesnio. Pats caras iš Radvilų rūmų pasiėmė septynias brangias taures. Sugrobta buvo tiek sidabro, aukso, brangakmenių ir pinigų, kad negalima to nė aprašyti. Mat, Vilnius buvo turtin gas miestas ir niekada jokio priešo neliestas. Maskoliam akys raibo, matant tą, ko anksčiau niekada neregėjo. Caras paliepė iš didikų rūmų išlupti marmurines grindis, sienas, paimti baldus ir visa tai išgabenti Maskvon. Vėliau galima buvo matyti Maskvos turguje pardavinėjamus daiktus, kurių ten niekada nėra buvę."

"Kazokai Vilniuje siautėjo tris paras: darė, ką tik norėjo. Paskui kilo dar baisus gaisras, kuris truk septyniolika dienų. Vilniaus miestas buvo taip sunaikintas, kad pats caras Aleksiejus neturėjo kur prisiglausti ir reikėjo jam statyti už miesto palapinę. Kitais metais prisidėjo dar badas ir ligos. Labai daug žmonių išmirė per tuos šešeris metus, kol maskoliai buvo atmušti ir išvyti."

Tai anų laikų liudijimas apie maskolių siautėjimą Lietuvoje. Dabar bolševikai tą savo protėvių siautėjimą vadina Lietuvos "išlaisvinimu", gretindami su tokiu pat savo darbu — grobimu ir žudymu. Sugretinkime dar ir Lietuvos prijungimą prie Maskolijos.

Vienoje Maskvos kronikoje 1655-tais metais rašcma: "Caras užėmė Vilniaus miestą ir rugsėjo trečią pradėjo save tituluoti didžiuoju Lietuvos ir Rusijos kunigaikščiu. Savo pasiuntinį Licharevą pasiuntė pas Lietuvos hetmaną Radvilą ir Gosievskį, kad jie pasiduotų, bet tie atsisakė... Gruodžio mėnesį, ginklu paėmęs šešiasdešimt aštuonis Lietuvos miestus, grįžo Maskvon ir čia paskelbė, kad Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė amžinai pajungiamą jo valdžiai, kurią lietuviai priėmė su paklusnumu ("čelobitju")." Ar ne tai skelbia ir bolševikai?

Tačiau caras Aleksiejus buvo atmuštas iš Lietuvos. Ji jam nepriklausė ir nepasidavė. Ateis laikas, kad ir raudonųjų maskolių darbai istorijoje bus su pasibaisėjimu aprašomi, kaip maskolių siautėjimas Vilniuje prieš tris šimtus metų.

Pa'giasi imigracijos galimybės

Jungtinių Amerikos Valstybių išleistas specialus imigracijos įstatymas — Refugee Relief Act of 1953 — veiks dar tik vienerius metus. Paskutinis terminas imigracijos byloms užvesti ir darbo bei buto garantijoms įteikti yra 1956 m. rugpiūčio mėnuo. Pagal tą įstatymą galėtų atvykti į Ameriką apie 3,000 lietuvių benamių iš Europos. Įstatymas reikalauja darbo ir buto garantijų, kurias gali sudaryti kiekvienas JAV pilietis. Laiko la-

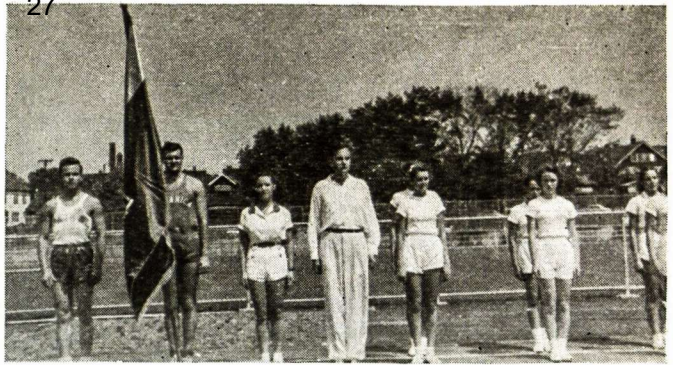
bai nedaug beliko, o norintieji atvažiuoti šaukiasi pagalbos. Todėl BALFas dar kartą kreipiasi į visus Amerikos lietuvius ir labai prašo neatsisakyti ištieti pagalbos rankos vargstantiems broliams skurdžiose stovyklose. Yuatingai kreipiamės į buvusių tremtinius, gražiai įsikūrusius šiame krašte, prašydami pagalbos likusiems varge savo tautiečiams. Taip pat pagalbos prašome didžiai gerbiamų klebonų ir visų lietuvių kunigų.

Reikalas yra labai skubus, nes,

jei per tuos metus norinčių ir galinčių atvažiuoti garantijomis neaprupinsime, jie niekada nebegalės atvažiuoti. Prašome ir raginame taip pat BALFo skyrius ir visus lietuvių bendruomenės darbuotojus susirūpinti tuo labai svarbiu reikalu ir ateiti į pagalbą.

Tegul nelieka nė vieno lietuvių skurdžiose stovyklose vargo vargti dėl garantijų neturėjimo.

BALFo Centro Įstaiga,
105 Grand Street,
Brooklyn 11, N. Y.

V-sios š. Amerikos Lietuvių Sporto žaidynės. Vidury FASK pirm. B. Keturakis. Ed. Šulaičio nuotr.

DEŠIMTMETIS TREMTIES SPORTUI

EDVARDAS ŠULAITIS

Ši pavasarį sukako 10 metų, kai nuskambėje paskutiniai II-jo Pasaulinio Karo šūviai žemėn vėl atnešė nors ir laikiną rimtį ir kūrybingą gyvenimą. Su karo pabaiga. lietuviams tremtiniais tuo metu d'žiausia dalimi gyvenusiems Vokietijoje taip pat atėjo prošvaistė, davusi ir jiems progos pradėti laisvesnį veikimą.

Pradėjus burtis į stovyklas, ten kartu su ansambliais ir kitomis meno grupėmis, pirmuosius žingsnius žengė ir sportininkai. Tai buvo vėlyva 1945 metų vasara, ženklinusi tremties sporto užuomazgą.

Spontaniškai steigėsi vienas sporto klubas po kito, nors ir neturėdami pakankamai sporto įrankių bei padoresnių aikščių. Jau pačiais pirmaisiais metais pradėtos stovyklinės, arba tarpstovyklinės sporto varžybos, kuriose lietuviai šalia kitų tautybių užėmė garbingas vietas.

Vėliau, laikui bėgant, prie sportinės veiklos prisidėjo ir tremtinius globojusios organizacijos, skirdamos tam reikalui nemaža lėšų. Taip pat ir patys mūsų sporto klubai padoriau atsistoję ant kojų, tiek organizacinėje, tiek materialinėje plotmėje. Sporto klubai sekdamo buvusių Lietuvos klubų pavyzdį ir daugiausia turėdavo tuos pačius iš ten atsivežtus įstatus. Kai kurie klubai taip pat turėdavo ir meno sekcijas, tad jie vertintini kaip tikri lietuviškosios kultūros švyturiai tuometinėje apsiniaukusioje tremtiniškoje padangėje.

Bendrai, tada lietuviškoji visuomenė sportui skirdavo palvinti augštą dėmesį, gal todėl, kad nebūdavo pastovesnio užsiėmimo bei kitų patrauklesnių pramogų. Tai sakome, palyginę mūsų visuomenės pažiūrą į sportą šiame krašte, kur jį nukonkuruoja daugelis masinančių amerikietišku "show'ų" ir posakis — "Time is money". Tada gi, sakydavo, jog krepšinis ir lenciūgėlis stovyklose buvo populiariausi dalykai, taipogi daug pasitarnavę ir lietuvių reprezentacijai svetimųjų tarpe.

Toks sportinis įkarštis tremties stovyklose Vokietijoje gyvavo nepilnus 4 metus ir tada, daugiausia dėl išorinių priežasčių, pradėjo blėsti. Įkyrėjusi tremtiniška aplinkuma ir noras pradėti pastovesnį ir labiau užtikrintą gyvenimą, kiekvieną stūmė ieškoti svetimų kraštų, į save viliojusių įvairiais pa-

žadais. Taip mėnesis po mėnesio sportininkų šeima vis nustodavo nemaža savo narių, o 1949 metais, prasidėjus masinei emigracijai į JA Valstybes, viena po kitos likvidavosi stovyklos, o kartu su jomis ir lietuvių sporto klubai.

Vienas iš ilgiausiai Vokietijoje gyvavusių lietuvių sporto klubų buvo Lituania, kuris penkių metų sukaktį atšventė 1950 m. Pforzheime. Šis klubas buvo bene vienintelis tremtyje, išlaikęs savo vardą besikilnojant po įvairias stovyklas. Įsteigtas 1945 m. rugpiučio mėn. 30 d. Wiesbadene, sekančių metų lapkričio mėn. persikėlė į Kasselį, kur gyvavo iki 1949 m. birželio 1 d. Tada jis pajudėjo Schwaebisch Gmuend linkui, nes čia išvyko didžiausia jo buvusių narių dalis. Šioje vietoje pasilikta iki sekančio pavasario, o po to, vėl pakilta į Heilbroną ir netrukus vėl į Pforzheimą. Čia ir buvo klubo paskutinė gyvavimo vieta, paskutinė po klubo penkmečio paminėjimo.

Išsisklaidžius sportininkams po įvairius pasaulio kraštus, jų likimas daugeliui iš mūsų yra gerai žinomas. Antrasis tremties sporto penkmetis plačiame pasaulyje praėjo mieguistumo ženkle ir sunku yra laukti, jog ateityje vaizdas pagerėtų. Savo veikla kiek energingesni buvo Australijos ir Anglijos sportininkai, o Kanadoje ir JAV, nežiūrint, kad savo skaičiumi jie čia buvo pranašūs, nerodė pakankamo entuziazmo.

Sakoma, jog reikia mokytis iš praeities ir iš ten semtis stiprybę. Tad ir lietuviams sportininkams reikėtų pažvelgti atgal į tas vargas tremties stovyklas, kur sportas bujote bujojo. Tada gal negaila bus sugaišti vieną, kitą poilsio valandą ar atsisakyti kitos pramogos.

Š. AMERIKOS LIET. SPORTO ŽAIDYNĖS

Rugpiučio mėn. 20—21 d.d. Clevelande įvyko didelė lietuvių sportininkų šventė — Šiaurės Amerikos lietuvių sporto žaidynių II ratas, užbaigęs šį pavasarį New Yorke pradėtas varžybas. I rate New Yorke buvo varžomasi — krepšinyje, tinklinyje, stalo tenise ir šachmatuose, o Clevelande vyko lauko teniso, futbolo, lengv. atletikos ir plaukimo varžybos.

Žaidynėse dalyvavo virš 160 sportininkų, daugumoje iš Chica-

gos ir Clevelando ir jose komandiniu nugalėtoju išėjo Chicagos Lietuvių Sporto Klubas Perkūnas, surinkęs daugiausia (73) taškų. Jam atiteko ir pereinamoji taurė, paskirta Dipl. šefo St. Lozoraičio. Jaunių grupėje taškais pirmavo Clevelando Žaibas, kuris su 53 tšk. pasiglemžė FASK'o pereinamąją taurę.

Lengv. atletikoje buvo parodytos 2 geriausios tremties pasekmės, kurias pasiekė Chicagos Perkūno atstovas Paukštelis, jaunių grupė-

je numetęs diską 38,15 m. ir nustūmęs rutulį — 13,58 m. Futbole nugalėtoju tapo Toronto Vyties vienuolikė, antroje vietoje palikusi Chicagos Lietuvių Futbolo Klubą. Lauko teniso fronte iš vyrų pirmuoju išėjo kanadietis Žukas, o moterų — perkūnietė Ozelytė.

Pačios žaidynės buvo atidarytos sportininkų paradu ir kalbomis, iš kurių ALB pirmininko St. Barzduko žodis, buvo labai nuoširdus sportininkų adresu.

Edv. Šulaitis

Karinės žinios

KANADA

Didieji Manevrai. Rugpiūčio mėn. viduryje baigėsi didžiausi Kanados kariuomenės taikos meto istorijoje manevrai pavadinti Exercise Rising Star.

Pratimai vyko Gagetown, N. B. stovykloje — poligone, užimančiame 427 kv. mylių plotą, kurio įrengimai kainavo 60 mil. dol. Pratimus vykdė I pėst. divizija (7 pėst. batalionai, tankai, artilerija ir kitos pagalbinės ginklų rūšys ir tarnybos), o priešą vaizdavo garsusis II batalionas, vadinamas "The Black Watch" su pagalbiniais daliniais.

I pėst. div. uždavinys buvo ginti apie 5 mylių pločio miškingą barą, vėliau trauktis, o iš atsitraukiamųjų veiksmų, sulaukus kaimynų pagalbos, vykdyti priešpuolį.

Augštoji Kanados karinė vadovybė pratimus įvertino kaip gerai pavykusius, tačiau nurodė ir kai

kurias klaidas: priešą vaizduoti reikėjo didesnių jėgų, kai kuriais atvejais šlubavo tarpininkų tarnyba (jų būta apie 500), būta trūkumų maskavime ir prisitaikyme prie vietovės.

Manevrus teko užbaigti viena dieną anksčiau dėl artėjančio uragano "Connie". Juos stebėjo didelis skaičius spaudos atstovų ir 18 valstybių kariniai atstovai, kurie galėjo viską stebėti, bet nieko neklausinėti, kas buvo leidžiama reporteriams.

Naujas Kanados generalinio štabo viršininkas. Dabartinis viršininkas gen. ltn. Guy Simonds, nors tik 52 metų amžiaus, bet pagal įstatymą, kaip išbuvęs 4 metus tose pareigose, rugpiūčio pabaigoje išėina atsargon. Jo vieton skiriamas gen. maj. Howard D. Graham, buvęs Kanados centrinės komandos viršininkas.

Savo atsisveikinimo kalboje gen. Simonds išpėjo Kanadą laikyti pa-

rašą sausą, nežiūrint kalbų apie taiką. Genevos konferencija, pasakė jis, pasidarė įmanoma tik dėl Vakarų jėgos ir vienybės ir dabar ne laikas atsisakyti nuo jėgos politikos, kai ji pradėjo duoti vaisius.

Kanados orinės jėgos gali būti atitrauktos. Europoje šiuo metu Kanada turi vieną oro diviziją iš 12 dalinių, ginkluotų Sabre sprausminiais naikintuvais. Spauda rašo, kad vadovybė planuojanti 4 dalinius atitraukti Kanadon ir perginkluoti juos CF-100 tolimo skridimo lėktuvais. Vakarų Vokietija netrukus turės savo karo aviaciją, o rusų orinių puolimų pavojus šiaurinei Amerikai yra padidėjęs, nes rusų tolimo skridimo bombonešiai yra geresni, o Kanados naminės gynybos pagrindinis ginklas yra CF-100 lėktuvas. Tuo tarpu sukurti visai naujus tokius keturis dalinius Kanadai kainuotų gynybos biudžeto 10%.

J. Skardis

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Petronėlė Orintaitė, Grožvylės Meilė, apsakymai ir apybraižos. Išleido NIDA, Londone. 165 psl., kaina \$1.00.

Bulletin Lithuanien, Nr. 1 (5), liepos mėn. 1955 m. Paris, Directeur: S. Bačkis. 16 psl., kaina 25 frankai.

Šarvuotis žvalgyboje. Steigiamai Vokietijos kariuomenei sparčiai ruošiami kadrai

LIETUVIAI KARIAI

LAISVAJAME PASAULYJE

Vytautas Germanas, šiuo metu atliekas karinę tarnybą Ft. Benning, Ga., buvo pakeltas į SP-3 laipsnį, lygų korporalui, išskyrus didesnes vadovavimo teises. Baigęs karinę prievolę Vytautas planuoja grįžti Illinois, Urbana universitetant baigti architektūros studijų.

Vasario šešioliktosios Gimnazijos namams aukėjo, be kitų, ir šie LS "Ramovės" Chicagos skyriaus nariai: J. Tumas, M. Reklaitis, K. Dabulevičius, J. Gradinskas ir A. Reklaitis — visi po \$5.00. Šią vasarą tam reikalui skyrius iš viso suaukėjo 178.00 dolerius.

Pulk. Kazys Grinius atsiuntė visą šimtą dolerių. Dr. Kazio Griniaus Komitetui. Šis komitetas, kaip žinote, išleis Dr. Kazio Griniaus, pulkininko tėvo, atsiminimus.

Edvardas Šlakaitis, atliekas karinę tarnybą JAV aviacijoje, šiuo metu atvykęs ilgesnių atostogų Chicagon, rugsėjo 3 d. susituko su Jadvyga Mockute šv. Kryžiaus parapijos bažnyčioje. Jungtuvės įvyko 4 val. popiet, kurių metu giedojo Chicagos Lietuvių Vyrų choras. Jaunasis, prieš išvykdamas karinėn tarnybon, dainavo šiame chore, o sugrįžęs vėl žada aktyviai įsijungti.

RADIO APARATAIS GAUDO ŽINIAS IZ UZSIENIO

Atėjusios aplinkiniais keliais žinios rodo, jog partizanų veikla Lietuvoje nėra išnaikinta. Tam tikrais protarpiais jie pasirodo jei ne vienoje, tai kitoje apylinkėje išpėdami žmonių kankintojus, nuginkluodami "saugumo" agentus arba pasigaudami žiaurų slaptos policijos viršilą. Jie nepraleidžia progos aptuštinti ir sovietiškus maisto sandėlius.

Prie tų "miško brolių" nuolat prisideda nenorintieji stoti į Raudonąją armiją. Pasitaiko, jog prie jų prisideda ir dezertyras iš sovietiškos kariuomenės. Partizanai turi radio aparatų ir klausosi prak-

nešimų iš užsienio. Svarbesnes žinias jie paskleidžia ir apylinkės gyventojams.

Prieš kurį laiką Dr. V. G. Bylaitis buvo pašauktas į kariuomenę. Kaip gydytojas jis tuoj gavo kapitono laipsnį ir buvo pasiūstas į Texas valstybę.

Dr. Bylaitis prieš pat išvykimą į kariuomenę baigė savo specialybę, kuri yra susijusi su smegenų ligomis. Armijoje jis irgi paskirtas į vadinamąjį Army Medical Center kaip smegenų chirurgas.

SERŽ. T. TURSKIS RAŠO IŠ P. KORĖJOS APIE TOS ŠALIES SKURDĄ IR VARGUS

Prisiūstame iš Pietų Korėjos laiške, seržantas Teodoras S. Turskis atpasakoja įgytus tame krašte išpūdžius, išgyventus ten per šėsis mėnesius.

Pietų Korėja, pasak jo, yra nešvari, dulkėta ir varginga šalis. Žmonės gyvena primityviai ir sunkiose sąlygose. "Aš daug esu matęs kraštų pasaulyje, bet niekur neužtikau tiek purvo ir skurdo, kaip Pietų Korėjoje", pastebėjo jis.

Povilas Dirkis, knygnešis, 1-mo Pas. Karo veteranas, Lietuvos kariuomenės savanoris - kūrėjas ir įvairių kultūrinių organizacijų aktyvus narys, nekuri laiką sunkiai sirgęs, tapo iš darbovietės, kaip fiziniai nepajėgus, atleistas. Jo išlankymu rūpinasi sūnus Kęstutis-Povilas.

Rimvydas Rapšys, anksčiau gyvenęs 7034 S. Rockwell, su trečia marinų divizija iš Japonijos išvyko į Okinawą.

Banelis, Toronto Savanorių-Kūrėjų pirmininkas, lankėsi Chicago. Jisai tarėsi su Centro Valdybos nariais, lankė savo gimines ir pažįstamus. Pasirodo, kad Toronto skyrius turi 18 narių, kurie gana veiklūs. Dabar jie paskyrė 25 dolerius dail. J. Kaminskiui; Lietuvos karo invalidams — 30 ir Centro Valdybai — 10 dolerių.

MŪSŲ MIRUSIEJI

KPT. V. SADAUSKAS

Rugpjūčio 29 d. Waterbury, Conn., mirė Lietuvos nepriklausomybės kovų dalyvis kapitonas Vaclovas Sadauskas. Liko žmona Anelė.

Karinėje tarnyboje Lietuvoje V. Sadauskas buvo 3-me ir ilgesnį laiką 8-me pėstininkų pulke. Iš 8 pėstininkų pulko buvo išėjęs atsargon.

Vokiečių okupacijos metu V. Sadauskas dirbo Savitarpinės Pagalbos įstaigoje Kaune, kuri buvo okupantų nuterotojo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus likučiai. Buvo labai malonaus būdo žmogus ir gerai sugyvendavo su bendradarbiais ir pažįstamais.

MARTYNAS JURKUS,

gyvenęs Washington, D. C., mirė liepos 24 d., sulaukęs 73 m. ir Amerikoje išgyvenęs 58 m. Kadangi velionis buvo ištarnavęs 30 m. Amerikos laivyne orkestro vedėju, tai be kitų organizacijų atsiuntė gėlių ir USA laivyno orkestras, bei Amerikos profesinė muzikų sąjunga.

KAZYS PETRAUSKAS

Liepos 10 d. ryte staiga mirė prieš kelis metus atvykęs į Ameriką Kazys Petrauskas. Velionis buvo rimtas žmogus, Lietuvoje tarnavo eilėje įstaigų, buvo kilęs iš neturtingų, bet gyvenime prasimūšė iki tarnautojo. Turėjo pasistatydinęs Kaune namą, ir abi dukteris sugebėjo leisti į augštąjį mokslą. Kaip sąmoningas patriotas buvo Lietuvos savanoriu, o ir tremtyje bei Amerikoje visada atlikdavo lietuviškas pareigas. Mirė nesulaukęs nė 60 metų.

KAZIMIERAS KUČAS

Pirmojo Pasaulinio Karo veteranas Kazimieras Kučas, mirė liepos 30 d. nuo staigaus širdies smūgio.

K. Kučas gimė Panevėžio aps., Uliūnų km. Į Ameriką atvažiavo prieš Pirmąjį Pasaulinį karą ir čia išgyveno 40 metų. Atlikęs Amerikoje savo tarnybą, jis išbuvo visą laiką Chicagoje ir dirbo Bridgeporto kolonijos kepyklose, kaip duonos išvežotojas. Mirtis jį užklupo prie 37 gatvės ir Halsted.

CLARENCE RAMEIKA,

seržantas, 621 North Riverside, Waterbury. Gimė 1918 m. rugp. 23 d. Waterbury, Antrojo Pasaulinio Karo dalyvis. Liko žmona, sūnus, duktė ir brolis.

Karinė spauda

THE AMERICAN LEGION MAGAZINE, 1955 birželio, liepos ir rugpiūčio mėn.

Ką GI Bill davė Amerikai, S. Stavisky. 1944 m. birželio 22 d. Rooseveltas pasirašė GI Bill, padarydamas jį įstatymu. To įstatymo tikslas yra rūpintis visais karo metu tarnavusiais JAV ginkluotose jėgose vyrais ir moterimis.

16 milijonų veteranų grįžusių po II Pas. Karo į civilinį gyvenimą gavo paramą, remiantis tuo įstatymu. Veteranų mokymo reikalams buvo išleista 15 bilionų. Tačiau apskaičiuota, kad iki 1970 m. tie išleisti pinigai grįš mokesčių pavidale iš tų pačių veteranų, kurie apmokymo dėka gavo geresnius darbus ir didesnę atlyginimą.

Paskolos įgalino veteranus įsigyti 4 milijonus nuosavų namų. Augštesnį mokslą to įstatymo pagalba įgijo 7,800,000 buvusių karių; iš jų 2,200,000 lankė koledžus ir universitetus, 3,500,000 žemesnes mokyklas, kiti buvo mokomi amato ir žemės ūkio.

II Pas. Karui pasibaigus, kai milijonai buvusių karių grįžo į civilinius darbus, parama GI Bill teikiama sulaukė galimo milžiniško skaičiaus bedarbių atsiradimą, tuo buvo daug prisidėta išgelbstint Ameriką nuo ekonominės krizės.

Stebuklas greta geležinės uždangos, W. A. Tompkins. JAV okupacinis 24 Constabulary Squadron 1951 metais stovėjo Bad Hersfelde, Hesse provincijoje, prie pat Geležinės Uždangos. Iš kariuomenės vadovybės buvo gautas įsakymas, jog draudimas draugauti su Vokietijos gyventojais yra panaikintas ir amerikiečiai kariai net skatinami užmegsti kuo draugiškesnius santykius su civiliniais gyventojais. Buvo norima užkirsti kelią komunistų įtakai, kurios dėka vokiečių tarpe vis dažniau pasigirdavo šūkių "Janki eik namo"!

24 eskadrono kariai savo tarpe ir kituose daliniuose surengė loteriją, kad sutelktų didesnę sumą pinigų, kuria būtų galima sušelpiti vokiečių našlaičius. Per trumpą laiką loterija davė virš 18,000 dol. pelno.

Pinigai buvo paskirstyti pabėgėliams ir vok. našlaičiams ir taip pat stambi suma paskirta naujam našlaitynui statyti. Akcijai vadovavo maj. R. Miles. Šalpos akcija tuo nesibaigė. Per keletą mėnesių 24 eskadronas surinko ir perdavė vokiečių šalpos įstaigoms 40,000 dolerių.

1954 m. įvyko naujosios našlaičių prieglaudos atidarymas. 24 eskadronas jau senai buvo atsargoje ir plk. R. Miles tuo metu dėstė Santa Barbaroje, Calif., atsargos karininkų mokykloje. Rugpiūčio 12 d. 1954 m. jis staiga gavo įsakymą vykti į Bad Hersfeld į našlaityno atidarymo iškilmes atstovauti 24 eskadroną.

Bad Hersfeldo burmistras pasiuntė specialų prašymą JAV Prezidentui, paremtą 100,000 Hesse provincijos gyventojų parašų, kad plk. R. Miles būtų atsiųstas į tas iškilmes. Savo duosnumu amerikiečiai kariai laimėjo neturtingos vokiečių provincijos gyventojų širdis. Vieton komunistų siūlomo "Janki, eik namo", jie "išsirašė" jankį iškilmėms.

Ar galima Rusijoj dar viena revoliucija? E. K. Roosevelt. Baltųjų rusų organizacija "Tautinė Rusų Solidaristų Sąjunga", arba trumpai NTS, kuri turi savo skvrius visame pasaulyje, siekia iš bolševikų paveržti valdžią ir Rusijai duoti naują valdžią paremta krikščioniškais principais.

Tam tikslui ši organizacija, kurios centras yra vak. Vokietijoje, apmoko agentus, kurie yra siunčiami už Geležinės Uždangos, ten skleidžia atitinkama literatūra, prikalbina komunistinius pareigūnus bėgti į vakarus ir kelia žmonėse išsilaisvinimo viltį. Pabėgęs

komunistas Chochlovas pareiškė, kad bolševikai labai susirūpinę NTS darbu, kuris ardo komunistinės tvirtovės pamatus.

ORDNANCE, 1955 m. liepos — rugpiūčio mėn.

Pasiruošimas Karui Jūrose, vice adm. F. S. Low. Jūrų karo laivynas yra nuolatos tobulinamas. Marinių korpas iš 3 divizijų ir 3 oro sparnų (eskadrų) yra nuolatiniame parengtyje ir gali vykdyti amfibiinius puolimus bet kurio metu.

Du patobulinimai vėl iškėlė lėktuvnešių vertę: garinė katapulta, kuri yra geresnė už anksčiau turėtas ir pasviręs denis, įgalinantis lėktuvus nusileisti mažu kampu nuo laivo centrinės linijos, tuo išvengta, praeityje daug kaštavusių, susidūrimų su užtvara. Abu išradimai padaryti britų.

Pramonė ir Nauji Ginklai, W. H. Martin. Šių dienų svarbiausia problema yra pasirinkti ginklus ateičiai. Jų pasirinkimas pareina nuo tyrinėjimų išdavų, pramonės pajėgumo išspręsti gamybos problemą ir pagaliau nuo kaštų reikalingų pagamintas priemonės išlaikyti. Šiame darbe JAV gynybos organizavimui pirmaeilė pagalba ateina iš privačios pramonės, kuri rodo nepaprastą iniciatyvą, išvystydamą vis naujas ir naujas gynybai reikalingas priemones.

Šiandieninė Aviacijos Ugnies Galia, brig. gen. E. P. Mechling. Oriinių jėgų ginklavimo centras, kur yra bandomi naujausi aviacijos ginklai ir priemonės yra Eglin Aviacijos Bazė, Floridoje.

Daviniai pasiekti tų tyrimų ir bandymų paskutiniu metu yra nepaprasti. Jei pirmą kartą dvisparniui su 90 m/val. greičiu, nusikristi 5000 mylių reikėdavo 2 $\frac{1}{3}$ dienos, tai bombonešis B-17 atlikdavo tokį atstumą per vieną su viršum, B-47 nuskrisdavo per 9 val. Tuo tarpu šiandien tą atstumą lėktuvas X-1A atliktų per 3 val. ir 12 min., Mach — 3 raketa per 2 $\frac{1}{2}$ val., o balistinis sviedinys, su 12,000 mylių per val. greičiu, netrukutų ir pusvalandžio.

Panašūs daviniai yra pasiekti ir lėktuvų krūvio kėlime. I Pas. Karo dvisparnis nešdavo $\frac{1}{2}$ to bombų 3000 pėdų augštyje 250 mylių. B-17 darydavo 200 m/val. su 4 to krūviu 25,000 pėdų augštyje, galėdamas skristi 2100 mylių, B-47 su 600 m/val. greičiu neša 5 to bombų 40,000 pėdų augštyje, siekia 3000 mylių atstumą.

MIRĖ

ONA URBONIENĖ

Daugiau kaip prieš metus buvusio ilgamečio "Kario" redaktoriaus kpt. Simo Urbono šeimą ištikto skaudi nelaimė — sunkiai susirgo jo žmona, o keturių vaikų motina Ona Šaulytė-Urbonienė. Iš ligos patalo nebepakilo ir š.m. liepos 15 d. mirė.

Mirtis ją pakirto dar tik žmogaus pusamžyje, vos 47 metų amžiaus sulaukus. Ji gimė 1908 m. gegužės 21 d. Radviliškio mieste, Šiaulių aps.

Ona Urbonienė mokėsi Radviliškio Vidurinėje Mokykloje ir Kaune "Aušros" gimnazijoje. Mokyklų suolus apleidusi, stojo dirbti į Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklą, mokymo dalį, mašininke.

Ona mylėjo dainą ir toji kritė ją traukė. Iki vedybų visą laiką ji dalyvavo muziko Martinonio vadovaujame Lietuvos Šiaulių Sąjungos chore. Lietuvių choruose dalyvavo ir tremties metu Vokietijoje ir čia JAV. Be to, tremtyje dalyvavo ir lietuviškuose vaidybos rateliuose.

Ir mūsų spaudos srityje Ona Urbonienė yra pridėjusi savo darbščiąją ranką. Vokietijoje, Schweinfurto lietuvių stovykloje, ji visą laiką dirbo savaitraščio "Tėviškės Garsas" redakcijos štabe, vyriausiosios mašininkės pareigose. Jos vyras S. Urbonas yra parašęs ir išleides keletą knygų. Ona ir čia vyrui aktingai talkininkavo. Mašinėlė perrašydavo Lietuvoje ir tremtyje spaudai ruošiamą medžiagą — knygoms bei laikraščiams.

Karo metu Onai teko išgyventi daug vargo su mažais vaikučiais. Vyras karininkas. 1941 m. bolševikmečių mūsų kariniai daliniai buvo išsiųsti į poligonus. Ona viena su vaikais lieka Vilniuje. Prasideda mūsų tautos ir karių išvežimai į Sibirą ir kitas šiaurės sritis, areštai. Jautri moteris Ona tai sunkiai išgyvena dėl vyro likimo, bet laimė neapleidžia. Karui prasi-dėjus pavojus pračina.

B-52 naujausias bombonešis rodo dar geresnius davinius, tačiau kurie yra neskelbtini.

Ugnies galia auga taip pat nepaprastai. Prieš šimtą metų juodas parakas buvo stipriausias sprogalas. 1900 m. atrastas TNT yra dvigubai galingesnis sprogalas už juodąjį paraką. Pirmoji atominė bomba išvystė sprogamą lygų

Ona šaulytė-Urbonienė

Vokietijoje dar daugiau vargo patiria. Vyras "Kario" redagavimo reikalais yra priverstas gyventi nuolat bombarduojamuose didmiesčiuose. Be to, "Kario" redakcija tuomet rūpindavosi lietuvius karius, atsidūrusius vokiečių darbo ir kitokiuose daliniuose, aprūpinti patriotiniais lietuviškais leidiniais. Vyras negalėdavo arti savo šeimos būti. Ona pati viena turėjo rūpintis savo mažų vaikų išlaikymu ir globa. O tai anais laikais moteriai buvo nelengva, ypač, kada ir oro pavojai žmogaus nervus ardo.

Atvykus į Ameriką, visa Urbonų šeima apsigyvena Great Neck, N. Y. Čia ir gyvena visą laiką. Šeima didelė, reikia ją pastatyti ant kojų — išleisti į mokslus. Vienam vyrui būtų persunku. Ona stoja dirbti fizinį darbą, kad tik galėtų padėti šeimai. Greta darbo, Ona neatsisakydavo padėti ir kultūrinėje srityje.

Ona susituokė su Simu Urbonu 1934 m. liepos 10 d. Taigi drauge išgyveno 21 metus. Man teko juos iš arčiau pažinti jau nuo 1936 metų, o Vilniuje apie metus gyventi pas juos. Gėrėdavausi jų gražiu sugyvenimu, meile tarp jų. Mokėdavo vienas kitą suprasti ir užjausti. Neteko girdėti tarp jų bar-

nių bei grubių žodžių. Tai buvo reto pavyzdingumo šeima. Išaugino gražią šeimą: sūnų Algimantą ir tris dukreles — Danutę, Gražiną ir Rūtelę.

O. Urbonienė palaidota liepos 18 d. iš Angelų Karalienės parapijos bažnyčios (Brooklyne, N. Y.) Holy Root, L. I., kapinėse. Buvo pašarvota pas Garšvą Brooklyne. Kun. Dabušis atlaikė pamaldas ir prie kapo pasakė pamokslą.

Kpt. Urbono vardas glaudžiai susijęs su "Kariu", todėl nenuostabu, kad ši jo skaudi nelaimė giliai sujudino tiek dabartinius, tiek buvusius "Kario" bendradarbius ir skaitytojus. Liūdinį kapitoną, sūnų Algimantą ir dukreles Danutę, Gražiną ir Rūtelę nuširdžiai užjaučiame.

O Tu, mieloji Ona, svajojai grįžti į laisvą Lietuvą, į savo mylimą žemę. Bet, deja, mirtis peranksti Tave atskyrė iš gyvųjų. Tau parinko amžinajam poilsiui nors ir svetimą, bet mums draugišką Amerikos žemę. Tačiau ir kape Tu susijungei su gimtąja lietuviška žeme, kurios žiupsnys, 1944 m. išsivežtas iš Lietuvos laukų, buvo užbertas ant Tavo karsto. Toji Tėvynės žemė tegul Tau lengvina ir Amerikos žemę!

St. Butkus

20,000 to TNT galiai, po jos sekė Eniwetoke sprogdintas termo branduolinis užtaisas žymiai pranešęs atominės bombos galia.

Šiandien vienas lėktuvas gali panešti kiekį sprogalų galingesni už II Pas. Kare visų lėktuvų neštas sprogalas kartu sudėjus!

Mobilizacinis Planavimas, brig. gen. O. J. Gatchell. Taikos metas

yra laikas sudaryti planus pramoniniam pasirengimui karui. Nuo to pareis tautos išlikimas. Galinga ir paruošta pramonė daugiau reiškia kaip skaitlingos kariuomenės.

Ginklavimo Technologija: Raketų Svaidytojas XM 289; Vairuojamų Sviedinių Tarnybos Apmokymas ir kt. Z. R.

VETERANŲ VEIKLA

Amerikos Karių — Veteranų Organizacijos

Amerikoje gyvenantieji kariai — veteranai yra susibūrę į įvairias veteranų organizacijas ar vienetus. Iš Nepriklausomos Lietuvos atvykusieji veteranai yra apjungti Lietuvos Sąjungos "Ramovė", dalis čia gimusių lietuvių veteranų priklauso Amerikos Lietuvių Legionui, bet dauguma jų yra Amerikos Legiono (American Legion) eilėse. Ši organizacija yra visų Amerikoje gyvenančių tautų ir jos atskiruose vietuose, postuose telkiasi didelė 3 milijonų karių šeima.

Trumpai sustojant ties pačiu Amerikos Legionu, tenka pažymėti, jog jis yra įsteigtas Paryžiuje 1919 metais, Pirmojo Pasaulinio Karo veteranų. Jam gali priklausyti kiekvienas JAV karinėse pajėgose abiejų Pasaulinių karų ir Korėjos karo metu tarnavęs karys ir iš ten atleistas su garbingu pažymėjimu. Taip pat verta paminėti, jog Amerikos Legionas nėra politinė ar sektinė organizacija, nors ji ir yra savo programoje nužymėjusi griežtą kovą prieš komunistus ir jų propagandą.

Pirmoje eilėje Amerikos Legionas rūpinasi visų nedarbingų veteranų globa ir taip pat visiems reikalingiems darbo suradimo reikalui. Jis yra daug prisidėjęs, kad būtų praveistas įstatymas: G. I. Bill of Rights, Public Law 550, kuriuo yra užtikrinta Korėjos karo veteranams parama moksle, perkant namus ar įmonę ir kt.

Iš viso Amerikoje esančių 17.400 postų, du esantys Chicagoje, Dariaus — Girėno ir Don Varno postai yra lietuvių rankose. Don Varno postas yra 95% lietuviškas ir apie pusę jo karių (virš 70) sudaro naujai atvykę lietuviai. Šitie vyrai atlikę pareigą naujam kraštui ir supratę reikalo svarbą įsijungė į Amerikos Legiono lietuvišką postą ir ten veikliai dirba.

Senųjų ir naujų lietuvių suburtomis jėgomis Don Varno postas per metus laiko pasidarė žinomas lietuvių ir amerikiečių tarpe. Jis daug prisidėjo piketuojant Molotovą Chicagoje, tada posto var-

das nuskambėjo per visą Ameriką. Kitų 40 postų tarpe jis laimėjo I vietą karių verbavimo vajuje ir už tai gavo gražią dovaną. Į jo rengiamas įvairias lietuviškas programas yra kviečiama visa visuomenė.

Atrodo, jog Amerikos Legiono eilėse esantys lietuvių postai daug pasitarnauja lietuvių ir už tai turėtų gauti visų lietuvių paramą.

Edv. Šulait's

—o—

Savanorių Kūrėjų Šalpos Reikalai

P. DIRKIS

Kas lietuviams ir Lietuvai yra mūsų savanoriai - kūrėjai visiems aiškiai žinoma.

Visi lietuviai gerai žino, kad tik jie sudarė pagrindą atkurti Lietuvos Kariuomenę, kad tik jie įvykdė 1918 metų Vasario 16 dienos Lietuvos Nepriklausomybės giliai prasmingą Aktą ir kad tik jų gyvybių aukomis buvo atkovota tėvynės laisvė ir išlaisvintas kraštas nuo užgrobikų.

Dalis savanorių - kūrėjų, kurie sudėjo savo gyvybes ant tėvynės aukuro, verti garbingo atminimo, o kita dalis, kuri likimo tapo išblaškyta po platųjį pasaulį, daugumoje yra reikalingi ne tik pagarbos, bet ir visuomeninės paramos.

Iš išblaškytų po platųjį pasaulį nemažas skaičius, ar tai dėl senatvės, ligos ir skurdo iš gyvųjų tarpo išsiskyrė — išmirė. Gėlė nedidelė saujelė užsiliko ir dar šiandieną tebėra gyvi ir yra pasiekę laisvuosius Vakarus. Tai vis, daugiau ar mažiau, pagyvenę žmonės, silpnos sveikatos ir negali sudominti jokių darbdavių nei savo "jaunatve", nei savo raumenų jėga.

Be to, dar yra keli desėtkai ir vokiečių žemėje užsilikę, kurie negalėjo išemigruoti dėl nesveikatos. Dauguma iš jų randasi Vokietijos džiovininkų sanatorijose, arba ligoninėse. Jiems parama būtina kasdien, nes jie iš gaunamos duoklės nešsiverčia.

Mes lietuviai, čia gyvenantieji nors ir laisvame krašte, organizuotos — bendros pagalbos suteikti negalime, nes neturime sukurtų šalpos institucijų. Tenkinamės užuojautomis, arba kuklia draugiška šalpa. Toks šelpimo būdas, mano manymu, nėra geras ir tokia padėtis negali būti pakenčiama. Reikia ieškoti tikresnių būdų ir priemonių, kad tiems nelaimingiems savanoriams - kūrėjams, pateku-

Laiškai ir MINTYS

siems į skurdą, vargą ir nesveikatą, būtų galima teikti nuolatinę pagalbą.

JAV yra atkurta Savanorių-Kūrėjų Sąjunga su padaliniais Chicagoje, Kanadoje — Toronte, Vokietijoje, Australijoje ir kt.

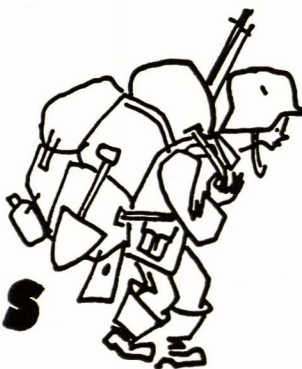
Kai kurie S-gos skyriai savo buvusius kovų draugus, patekusius į skurdą ir nesveikatą remia. Tokiu mielaširdystės darbu pasižymi Savanorių - Kūrėjų skyrius Toronte — Kanadoje. Tą turėtų daryti visi sav. - kūrėjų skyriai ir prie kiekvieno skyriaus privalėtų būti sudarytas šalpos fondas. Tas fondas susidarytų iš mokesčių, aukų ir iš įvairių pramogų pelno ir t.t. Skyriai fondo pinigus privalėtų siųsti Centro Valdybai, kuri pagal turimus duomenis skirstytų ir šelptų vargstančius savanorius-kūrėjus, ne tik priklausančius Sąjungai, bet ir paskirus.

Pastaruoju laiku, kiek teko stebėti, savanoriams - kūrėjams paramos klausimas pradėjo ryškėti ir iš visuomenės pusės; kai kur jau susilaukta tikrai džiuginančių reiškinų. Štai, Toronte — Kanadoje Skyriaus Valdyba, kurios priešaky stovi veiklus ir nenuilstantis visuomenininkas, sav.-kūrėjas Stasys Banelis, sueina į kontaktą su vietos gyventojais, būtent: dr. J. Yču, dr. A. Valatka, dr. A. Pocevičium, bei vaistininku V. Margiu, kurie pasižada savanorių - kūrėjų gydyti už pusę honoraro, o už vaistus duoti ketvirtadalį nuolaidos.

Tokiu gražiu pavyzdžiu, torontiškių gydytojus pasekė ir Chicago du gydytojai, dr. V. Vileišis, dr. K. Gudaitis ir vaistininkas Rakas, kurie pasižadėjo savanorius - kūrėjus su jų šeimomis gydyti 50% nuolaida, o vaistus skaityti 15% pigiau.

Taip garbingai pasielgė keli gydytojai. Tačiau, kaip matyti vien tik Chicago dienraščių skelbimuose, jų yra daugybė. Taip pat nemažai jų yra ir kituose JAV miestuose ir miesteliuose. Atrodytų, kad ir kiti JAV gyvenantieji gydytojai turėtų pasekti išvardintų gydytojų pavyzdžiu. Kad ta aktualų ir taip svarbų reikalą išjūduoti ir pastatyti reikiamos padėtin, tektų imtis iniciatyvos ne tik Centro, bet ir Skyrių Pirmininkams.

KUPRINĖS pabiros

IR ŽVIRBLIAI BĖGS Į VAKARUS

Vienas Ukrainos čekistas, dar tik pradėdant Ukrainoje įvesti kolchozus, areštavo ir ištrėmė keletą ūkininkų už žvirblių naikinimą. Prikisęs revolverį prie vieno tremiamojo pasmakrės, autoritetinai pagrūmojo:

— Žvirbliai yra komunistinės sta-tybos talkininkai. Jie naikina buo-žių derlius. Kas naikina žvirblius, tas yra liaudies priešas ir turi būti sunaikinamas.

Pasikeitė laikai, pasikeitė ir žvirblių auksinės dienos. Pasku- tinėmis dienomis teko skaityti spaudoje, kad Rytų Vokietijos bol- ševikinė valdžia įsakė savo rau- doniesiems milicininkams šaudyti žvirblius, nes jie esą dideli liau- dies priešai. Bolševikų apskaičia- vimu, kiekvienas žvirblis per me- tus sulesa 7—10 svarų sovietinių grūdų.

Nebelikus buožių, atėjo vargo dienos ir žvirbleliams. Turbūt, greit

skaitysime spaudoje, kad ir žvir- bliai pradėjo bėgti į Vakarus.

VISI JO BIJO

— Na, ir šalta šiandien, drau- ge Justai! Vos nesustipau, kol at- ėjau, — vieną šaltą dieną, trinda- mas rankas, nusiskundė Gedvila.

— Užsičiaupk greičiau, draugas, kol dar Sniečkus neišgirdo, — su- draudė Justas Paleckis. — Jis pa- galvos, kad tu pasiilgai mano par- vežtosios Stalino saulės ir esi ne- patenkintas Chruščiovo politika.

R. P.

VILNIAUS VALGYKLOJE

Nemažas sovietinis ponas iš “pla- čiosios tėvynės” užėjo į vieną Vil- niaus valgyklą pietų pavalgyti. Ra- dėš išvirtų kiaulienos šonkaulių, nors ir labai brangiai, užsisakė jų. Padavėja atnešė, bet davinyš bu- vo labai mažas, o Rusijos lygumų sūnus Vladimiras Afanasjevas labai alkanas. Suvalgė ir alkio nė kiek nenumarino. Pradėjo graužti kau-

liukus. Taip skaniai ir energingai graužė, kad nė nepajuto, kaip vie- ną dantį nusilaužė. Supykęs stip- riai rusiškai nusikelkė ir metė kal- tinimą:

— ...Ką partija ir vyriausybė da- ro, kad kiaulių nesutvarko. Įsa- kytų kiaulėms gimti ir augti be kaulų, ir būtų tvarka.

— Tššs, draugas, žinai... — čia pat stovėjusi padavėja sudraudė savo svečią. — Vakar čia pietavo partijos sekretorius Borisas Michai- lovičius ir bevalgydamas šonkau- liukus du dantis išsilaužė, bet... žinai, apkaltino tik kolchozus, kad jie kalti augindami kiaules su kaulais.

J. K-lys

Eilinis Dzidorius Tekėlas daro paliaubas pats vienas

Nusibodo sumaniam eiliniui Dzi- doriui laike užsiėmimų kariaut su nemažomu priešu, šliaužti pilvu prisitaikant prie vietovės, žaibo greičiu perbėginėjant iš vienos vie- tos į kitą. Saulutė šutinti pradėjo, ir batai pasidarė sunkūs, kaip švi- nas.

— Dėku Dievui, — pagalvojo Dzidorius pamatęs padorų krūmelį, — kas nori tegul sau kariauja, o man šiandien užteks.

— Elk į mūsų paskutinis, kad namo parbėgtum pirmutinis, — šmėkžtelėjo jo galvon kadaise nu- girstas poėakis.

— Gudrus tas Talmudas, jau prieš tūkstantį metų žinojo ką man dabar reiks daryti, — ir imetęs šautuvą į krūmų Tekėlas išsitiesė ant pievos prieš pavasario saulutę.

— Taip kariauti, tai kitas daly- kas, — ir ruošėsi trumpo zuikio miegelio.

Lietuvos Juodieji ir Rudieji didikai

Kario 7 nr. buvo malonu skai- tyti Dr. V. Sruogienės aprašymą apie Žygimantą Augustą ir Barbo- rą Radvilaitę. Tokie istorijos trupi- niai atbudina jaunuolių savo tau- tai meilę. Gaila, kad mes neturi- me aprašymų apie mūsų tautos se- nesnę istoriją. Čia ypatingai noriu atkreipti dėmę į to straipsnio kelis žodžius, kur tie mūsų didvyriai minimi Juodaisiais ir Rudaisiais ir kad jų motina buvo Bona Sforza, paeinanti iš Italijos grafų Sforza šeimos. Vieną iš jų esu suėjęs New Yorke. Jis irgi nėra vienas iš “Bal- tųjų” lietuvių. Neseniai jis savo autobiografijoje pasakojo kaip jo protėviai su savo šalininkais mau- rais užpuolė jauną, baltą panelę,

paėmė ją, jos turtus ir tokiu būdu jis tapo vėliau “grafas” popiežiaus malone.

Ta balta panelė kilusi iš Het- ruskų (Giedruskai) žemių tuojau nuo Romos į šiaurę. Sforza nebuvo baltas, jis buvo maurus, juodas ar rudas, todėl ir mes savo tautoje turime tokių didikų, nes mūsų baltieji mėgo ramybę, mokslą, tei- sę ir nebuvo karingi grobikai kaip juodesnės tautos žmonės, kurie mūsų tautą užpuolė būdami skait- lingesni ir mes turėjom trauktis į šiaurę. Iš jų mes turime seną so- dybą Maurutius Suvalkijoje, prie to pat vardo geležinkelio stoties. Tie žmonės iš Maroko yra labai gražūs, nors turbūt mėlynakių jų tarpe nedaug.

Vincas Jankauskas

Prašau priimti širdingiausius lietuvių jamboristų sveikinimus “Kariui”.

Jamboristų vardu, Algis Adom- kaitis, Niagara Falls, Canada.

*

...KARYS daro gražią pažangą. Žinoma, būtų pastabų, bet visiems neįtiksi.

Aš asmeniškai pageidaučiau dis- kusinių straipsnių daugiau, bet galit man atsakyti: “Tai pradėk dis- kusijas”. Bet, pavyzdžiui, “Ramo- vės” klausimu straipsnis priešpas- kutiniame numeryje jau gera pra- džia ir, neabejoju, kad kas nors atsilieps...

J. Bražys

Nespėjo porą miegelių pravaryti, junta kad kažinkas spardo jam į puspadžius, atidaro akis... ir mato, kuopos vadas stovi prieš jį.

— O ką tu čia darai, nevidone?

— Pons vađe, aš... aš... negyvas, mane nušovė...

— Kad nušovė, tai gulėk kaip negyvas, — stengdamasis ant šalto veido nuslėpti bekylančias juoko raukšles, atsakė vadas. — Sumanumas gelbsti.

V. P.

BLUSA KELIAUJA Į MASKVĄ

“Raudonojo vanago” kolchozo viena sudžiūvusi buselė sugalvojo keliauti į Maskvą, gal ten ras kiek geresnį gyvenimą. Kelyje susitiko iš Maskvos keliaujančią riebią blusą. Ji buvo siūsta iš agitpropo į kolchozus agitacijos reikalais, kad naktimis blusus dar labiau kandžiotų kolchozininkus, ir šie, negalėdami užmigti, dirbtų ne tik dienomis, bet ir naktimis.

— Kur tu, drauge, keliauji? — riebioji paklausė sudžiūvusią.

Sudžiūvusioji kolchozo nabagė beveik verkdama nusiskundė, kad kolchoze ir joms nebėra gyvenimo. Jų ir kitokių parazitų privisę tiek, kad nebegali nė maisto susirasti.

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams — — \$4.50
Pusei metų — — \$2.50
Atsk. Nr. — — 10 centų

Adresas:

3157 S. Emerald Ave., Chicago 16, Ill.

O ir tie patys kolchozininkai sudžiūvę ir mažakraujai. Nebėra iš ko nei atsigerti, nei pasisotinti. Be to, kolchozininkų oda tiek kieta, kad ir aštriausias snapas nebegali įdurti. Kolchozinė blusa patarė agitatorei grįžti atgal, nes nieko gera nepasieks. Kolchozininkai ir dabar pavasario sėją atliko dienomis ir naktimis, taigi lovose niekad jų nerasdavo ir nebūdavo ką kasti.

— O kaip jūsų mieste? Koks ten mūsų veislės draugių gyvenimas? — paklausė kolchozinė.

— O, jeigu mokėsi prisitaikyti, bus nebloga! — atsakė miestietė.

— Nuvykusi pirmiausia įstok į partiją ir apsigyvenk kokio nors komisaro lovoje. Jie riebesni. Naktimis prisivalgysi ir prisigersi iki sočiai, o dienomis tave šiltai ir baltai užklos lovoje ir išsimiegosi. kaip partijos sekretorius. Tik venk apsigyventi pas darbininkus. Pas juos badu stipsi ir tik po aslą rėpliosi.

P. G.

RAŠTINGAS...

Sovietams okupavus Lietuvą, raudonieji vykdė jaunimo mobilizaciją. Iš vieno naujokų priėmimo punkto pasakojamas šitoks nuotykis:

Raudonasis viršila klausia naujoką:

— Ar lankei Tamsta pradžios mokyklą?

— Taip, lankiau ir ją užbaigiau. Po to lankiau gimnaziją...

— Ir gimnaziją užbaigėi? — nekantraudamas įsiterpė viršila.

— O, taip. Baigiau gimnaziją, tuomet pradėjau lankyti Vytauto Didžiojo Universitetą Kaune...

— Ir univ... — staiga buvo berpertraukias viršila, tačiau naujokas jį sutrukdė ir pabaigė aiškinti ką pradėjęs:

— Ir universitetą užbaigiau. Parašiau diplominį darbą ir gavau diplomą...

Tuomet viršila nieko nebeklausinėjo, tik pasiekė per stalą toliau gulėjusį štampuką ir prispaudė prie blanko: “R a š t i n g a s”...

Pr. Alš.

POKALBIS IZRAELYJE

Neseniai atsteigtoji žydų valstybė — Izraelyje tarpusavy turėjo pašnekėsi du izraelitai:

Jankelis: “Žinai, Mauške, blogi laikai ir blogi reikalai. Mūsų valstybė naujai atsteigta, visko trūksta: trūksta naujų mokyklų, trūksta gerų kelių, trūksta fabriku ir, pagaliau, trūksta net... pinigų”.

Mauškė: “Aš turiu gerą idėją šitiems trūkumams pašalinti”...

Jankelis (nekantraudamas): “Na, sakyk, sakyk, ko lauki? Kokia toji idėja?”

Mauškė: “Gi paskelbkime JAV-bėms karą, jos mus nugalės, okupuos, pastatys naujas gražias mokyklas, išraizgys po visą kraštą puikius plentus, įrengs fabrikus, o tuomet — pasirašys su mumis taikos sutartį ir... ir išsikraustys iš mūsų krašto su savaisiais jankiais”...

Jankelis: “Idėja tikrai puiki. Bet, žinai, Mauške, aš bijočiau pradėti ją įgyvendinti... Turėdami tokią laimę ir pasisekimą, kaip ligi šiol, aš bijau, kad, ko gero, ne Amerika mus gali nugalėti, bet... mes Ameriką”...

Pr. Alš.

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse — \$5.00
Kanadoje — \$5.50
Kitur — \$6.50
Atsk. Nr. kaina 10 centų

Adresas:

1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

LIETUVIŠKA ĮSTAIGA

SAFETY OF YOUR SAVINGS

CRANE Savings & LOAN ASS'N

INSURED UP TO \$10,000

2555 West 47th St. CHICAGO 32, ILL. LAF. 3-1083

B.R. PIETKIEWICZ PRES.

IR JŪS GALITE IMIGRUOTI
Į CANADĄ ARBA USA,
JEIGU TURITE VIZĄ

Oficialius dokumentus parūpina

Jonas J. Juškaitis, LL. B.,

diplomuotas teisininkas

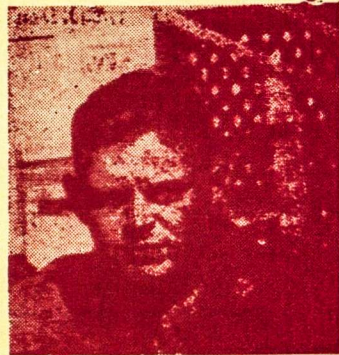
Įstaigos adresas:

SUITE 5, TUNSTALL BUILDING,
709 DUNSMUIR STREET,
VANCOUVER 1, B. C., CANADA

(Apsimokėjusiems visas susirašinėjimo
išlaidas, prisiunčiamos smulkesnės in-
formacijos).

JONAS BUDRIKAS

Jaukus Lietuvos
restoranas ir
valgykla, biljar-
das ir stalo teni-
sas. Įvairūs gėri-
mai, šalti ir šil-
ti užkandžiai.
Trentinių mėg-
stamiausia vieta.
Erdvi salė įvai-
riems parengi-
mams.

1442 SO. 49-TH CT., CICERO 50, ILL.
TEL. TOWNHALL 3-9472

CLEVELAND, OHIO LIETUVIŲ RADIJO KLUBAS

savo savaitinę programą transliuoja kiek-
vieną penktadienį 7:30 iki 8:15
per WDOK, banga 1260.

Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų
vedėjas Juozas Stempužis, 1152 Dallas Rd.,
tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas
Balys Auginas, 1359 E. 94 St.,
Tel.: CE 1-5904

NEPRIKLAUSOMA LIETUVA

Redaktorius — Jonas Kardelis
Leidėjas — Kanados Lietuvių Centro Taryba

Adresas:

7722 George St., Ville Lasalle,
Montreal, P. Q. CANADA

Kaina metams:

Kanadoj—5 dol., Amerikoj—5.50 dol.

TAUTIETI VOKIETIJOJ PAREMSI

ĮSIGYDAMAS BENT VIENĄ DAIKTĄ IŠ DAILIŲJŲ ODOS DIRBINIŲ

Rašyk:

A. MAŽEIKĀ,

Frankfurt a. M., Mainzer-Landstr. 50, Germany,
Kainos su persiuntimu ir įpakavimo išlaidomis:

1. Albumas, 32 x 24 cm., 20 lapų	12.00
Didesni albumai — pagal susitarimą.	
2. Piniginė (švarko kišeniui)	5.00
3. Piniginė (užpakaliniam kelnų kišeniui)	4.00
4. Portsigaras	2.00
5. Mokinio reikmenims etui (su turiniu)	5.00
6. Raktams etui	1.00
7. Skutimosi etui	10.00

Įspaudai: Lietuva — žemėlapis auksu, briedžio galva, Vikingų laivas, trijų arklių
galvų kompozicija, skautų emblema (auksu ir tarnsiai), Vytis ir Vytis
auksu, Vytauto Didž. Kult. Muz. Kaune, Vilniaus Kat., Vargo Mokykla.

Od a: Raguočių, marmuro imitacija ir saffian (pietų Indijos ožkų).

Odos spalvos: ruda, vyninė, raudona, šviesiai ruda, žalia, mėlyna, juoda.
Monogramos raidės — pagal susitarimą (50c brangiau)

JURGIS REKEŠIUS**LIETUVIS LAIKRODININKAS**65-39 A Grand Ave., Maspeth 73, N. Y.
Tel. TWining 4-7327Gerai atliekami taisymo darbai ir
parduodami nauji laikrodžiai**DARBININKAS****VISŲ LIETUVIŲ LAIKRASTIS!**

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	\$6 00
Brooklyne	6.50
Užsienyje	6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

TAUPLYKITE ateičiai. Pasidėkite taupomus pinigus į **CHICAGO SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION**, kur kiekviena santaupa pilnai apdrausta iki \$10,000.00 by an Agency of the United States Government.

KUR visada buvo ir yra išmokamas aukštas dividendas.

KUR pinigai buvo ir yra išmokami pagal pareikalavimą.

KUR tamsta gali atlikti visus savo ir savo šeimoms finansinius reikalus.

KUR virš 30 metų patyrimas užtikrina visiems saugų ir teisingą paravimą.

Dėl paskolų geresnėm sąlygom, perkant arba statant namą, visada pasimatykite su mumis.

Mūsų turtas — 14,500.000

Chicago Savings & Loan Association

Rovehill 6-7575

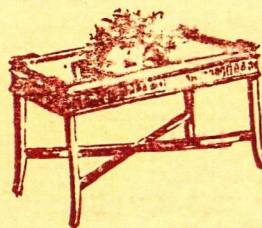
6236 South Western Avenue, CHICAGO, ILL.

J. PAKEL — Prezidentas

Visko Užtektinai—Tuoju Pristatom

Baldus, šaldytuvus, pečius, skalbiamas mašinas, lovas, matracus, kilimus, radio, televizijos setus, vaikučiams baldus.

Žemos kainos, lengvi išmokėjimai. Turime didelį pasirinkimą. Mes pagaminame baldus ir pagal jūsų užsakymą

**Roosevelt
Furniture
Co., Inc.**LIETUVIŲ
KRAUTUVE2310 W. ROOSEVELT RD., CHICAGO
Tel. SEeley 3-4711Atdara pirmadienio ir ketvirtadienio vak. iki 9:30
Atdara sekmadieniais nuo 11 iki 4:30 val. popiet.**MODERNIAUSIA LIETUVIŲ BALDŲ ĮMONĖ CHICAGOJE****Lietuvių Prekybos Namai****Furniture Center, Inc.**Įmonės Vedėjas
JUSTAS LIEPONIS3222-24-26 SO HALSTED,
CHICAGO, ILL.